

Περιοδικὰ Ἀνάλεκτα

Scottish Journal of Theology (τόμος 62, τεῦχος 2, Μάιος 2009)

Στὸ πρῶτο ἄρθρο τοῦ τρέχοντος τεύχους μὲ τίτλο «Directed by desire: An exploration based on the structures of the desire for God», ὁ Klaas Bom ἐπιχειρεῖ μὲ βάση τὴν ἔννοια τῆς ἐπιθυμίας (desire), ὡς μιὰ γέφυρα μεταξὺ ποικίλων πολιτιστικῶν φαινομένων ἀπὸ τῆς μίας μεριᾶς καὶ τῆς θεολογικῆς παράδοσης ἀπὸ τὴν ἄλλη, νὰ διαμορφώσει μιὰ «θεολογία τῆς ἐπιθυμίας». Ἔτσι σ' αὐτὴ τὴν προοπτικὴ ἐξετάζονται τρεῖς διαστάσεις αὐτῆς τῆς ἔννομιας τῆς ἐπιθυμίας α) ὡς κατάφαση τῆς παρουσίας τῆς θείας ἀγάπης, β) ὡς ἐπιθυμία γενικὰ πρὸς τὴν εὐτυχία καὶ γ) ὡς τὴν ἐπιθυμία γιὰ τὸ Θεὸ στὸ πλαίσιο τῆς ὄντολογικῆς σχέσης μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου. Ἡ Kimlyn J. Bender στὸ ἐπόμενο ἄρθρο τοῦ περιοδικοῦ μὲ τίτλο «Christ, creation and the drama of redemption: 'The play's the thing...» ἐρευνᾷ τὸ ὑπόβαθρο πάνω στὸ ὁποῖο θεμελιώνεται ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία γιὰ τὴν Δημιουργία. Καθὼς ἡ περὶ Δημιουργίας θεολογία σχετίζεται μὲ δύο βασικὲς ὅσο καὶ συμβατὲς μεταξὺ τους πεποιθήσεις, γιὰ τὴν ὑπερβατικότητα καὶ γιὰ τὴν δημιουργικὴ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ στὴ δημιουργία, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀναζητηθεῖ τὸ θεμέλιο ὅλης αὐτῆς τῆς θεώρησης ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὴν Χριστολογία καὶ τὴν Τριαδικὴ θεολογία. Τὸ τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ συνοδεύεται ἀπὸ βιβλιοπαρουσιάσεις καὶ περιλήψεις ἄρθρων.

New Blackfriars (τόμος 90, 1028, Ἰούλιος 2009)

Τὸ *New Blackfriars* εἶναι περιοδικό του τάγματος τῶν Δομινικανῶν, τὸ ὁποῖο ἰδρύθηκε τὸ 1920 καὶ διαπραγματεύεται ζητήματα θεολογίας, φιλοσοφίας καὶ πολιτιστικὰ θέματα, ἀπευθυνόμενο κυρίως στὸν ἀγγλόφωνο ρωμαιοκαθολικὸ κόσμο. Στὸ τρέχον τεῦχος περιέχονται πολλὰ ἄρθρα σχετικὰ μὲ τὸ ζήτημα τοῦ θανάτου. Στὸ πρῶτο ἄρθρο μὲ τίτλο «Are we born and do we die?» ὁ Nickolas Lash ἐπιχειρεῖ νὰ ὑπερβεῖ τὸν καθιερωμένο στὸ μέσο ἄνθρωπο δυαλισμὸ μεταξὺ σώματος καὶ ψυχῆς. Ἔτσι θέτει τὰ δύο ἐρωτήματα, ἂν οἱ γονεῖς δημιουργοῦν τὸν ἄνθρωπο καὶ ἂν τὰ ἀνθρώπινα ὄντα πεθαίνουν, ἐπιθυμώντας νὰ ἀπαντήσῃ στὸ πρόβλημα. Στὴν πρώτη ἐρώτηση ἡ ἀπάντηση εἶναι ἀρνητικὴ, καθὼς οἱ γονεῖς προσφέρουν τὴ «βάση» γιὰ νὰ προσφερθεῖ ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὸ Θεό, ἐνῶ στὸ δεύτερο ἐρώτημα ποὺ εἶναι περισσότερο ἐμφανὲς ὁ δυαλισμὸς (μόνο τὸ σῶμα πεθαίνει κ.λπ.) ὁ συγγραφέας μὲ τὴ βοήθεια τῆς σκέψης τοῦ Πάπα Βενέδικτου 16ου δηλώνει ὅτι ἡ ἀθανασία ἢ ἡ ἀνάσταση ἀπὸ τοὺς νεκροὺς δὲν ἀποτελεῖ φυσικὴ ἰδιότητα ἐνὸς ἀπὸ τὰ συστατικὰ τοῦ ἀνθρώπου, δηλαδή, τῆς ψυχῆς του, ἀλλὰ δῶρο τοῦ Θεοῦ. Στὸ ἐπόμενο ἄρθρο «The Fear of Death» ὁ Timothy Chappell προσπαθεῖ νὰ διερευνήσει

τρία ερωτήματα σχετικά με το ζήτημα του θανάτου. Κατ' αρχάς, θέλει να δώσει απάντηση στο πώς κατανοείται ή κατά Σωκράτη περιγραφή της φιλοσοφίας ως «μελέτη θανάτου», στη συνέχεια να εξηγήσει το φόβο των πιστών χριστιανών μπροστά στο θάνατο, ενόψει ιδίως των αγαθών της ουράνιας Βασιλείας και, τέλος, ποιά διαφοροποίηση υπάρχει στη θεώρηση του θανάτου μεταξύ πιστού και μη πιστού. Ο William Charlton στη συνέχεια στο μελέτημά του «Two Theories of Soul» επιθυμεί να διερευνήσει τη σχέση των δύο κυρίαρχων θεωριών που υπάρχουν στο Ρωμαιοκαθολικό χώρο σχετικά με τη ψυχή. Πρόκειται για τις θέσεις των συνόδων της Βιέννης και του Λατερανού. Επίσης ενδιαφέρεται να προσδιορίσει τη διακριτή σχέση μεταξύ της βιβλικής άποψης περί της ανάστασης και της κλασικής ελληνικής περί της αθανασίας. Στο άρθρο με τίτλο «Original Sin or Original Sinfulness?» ο Joseph Fitzpatrick επεξεργάζεται μία διαφορετική έρμηνευτική προσέγγιση σε σχέση με την παραδεδομένη του Αύγουστίνου, των διηγήσεων της *Γένεσης* κεφ. 3 μέσα στο πλαίσιο του *Γεν. 1-11* σχετικά με την άμαρτία του ανθρώπου, θέλοντας, αφενός, να δώσει μία περισσότερο θετική απάντηση στο όλο ζήτημα και, αφετέρου, υποστηρίζοντας ότι ο άνθρωπος έχει ακόμη ανάγκη σωτηρίας. Το τεύχος συμπληρώνεται με πλήθος από βιβλιοπαρουσιάσεις και περιλήψεις άρθρων και βιβλίων.

Journal of early Christian studies (τόμος 17, τεύχος 2, Καλοκαίρι 2009)

Το *Journal of early Christian studies* είναι το επίσημο όργανο της ένωσης Πατερικών Σπουδών της Βορείου Αμερικής (NAPS) όπου δημοσιεύονται μελέτηματα σχετικά με ποικίλα θέματα που συναντώνται στην πατερική γραμματεία μέσα στην πρώτη χριστιανική χιλιετία. Το τρέχον τεύχος φιλοξενεί άρθρα που σχετίζονται με τη μελέτη ποικίλων θεωρήσεων σχετικών με το σώμα. Στο πρώτο άρθρο η Patricia Cox Miller με τίτλο «On the Edge of Self and Other: Holy Bodies in Late Antiquity» επιχειρεί μία ανάγνωση ανέκδοτων για τις εικόνες που εμφανίζονται στις άγιογραφίες, δύο αιώνες πριν την περίοδο της Εικονομαχίας, τα όποια, ανέκδοτα προσφέρουν μία μέθοδο προσέγγισης των αγίων. Η συγγραφέας θα τονίσει πώς αυτά τα παράδοξα «άνεκδοτα» προσφέρουν μία θεωρία περί εκπροσώπησης (representation) και θεώρησης (imaging) των αγίων υπερβαίνοντας τον κίνδυνο ειδωλοποίησής τους. Ο David Brakke στο άρθρο του «The Body as/at the Boundary of Gnosis» βασίζεται στο κείμενο *Untitled Treatise in the Bruce Codex* που δεν βρίσκεται στο πλαίσιο του εδρύτερου γνωστικού Χριστιανισμού, προκειμένου να διερευνήσει για το εάν και πώς κατανοείται το σώμα ως περιορισμός προς τη γνώση. Ο David Frankfurter στο κείμενό του «Martyrology and the Prurient Gaze» χρησιμοποιώντας μαρτυρολογικά κείμενα (100-400 μ.Χ.) με παράλληλη ανάγνωση αποκαλυπτικών κειμένων της ίδιας περιόδου επιχειρεί να αναδείξει τη λαγνεία σχετικά με τη «σαδιστικοερωτική βία» που προκαλούν αυτές οι περιγραφές στο άκροατήριο. Η Virginia Burrus στο επόμενο άρθρο του τρέχοντος τεύχους με τίτλο «Carnal Excess: Flesh at the Limits of

Imagination» εργάζεται πρὸς τὴν κατεύθυνση ἀνάδειξης τῶν ὑπερβολῶν σχετικὰ μὲ τὴ θεώρηση τοῦ σώματος ἐπὶ τῇ βάσει χριστιανικῶν καὶ ἰουδαϊκῶν κειμένων τοῦ τρίτου καὶ τέταρτου αἰῶνα. Ἐπιθυμία του εἶναι νὰ καταδείξει πὼς σ' αὐτὰ τὰ κείμενα ἀναδεικνύεται ἡ ὑπερβατικότητα ὡς διάσταση περισσότερο μέσα στὸ πλαίσιο τῆς ὄλκότητας, καὶ ἐπίσης ὅτι αὐτὴ ἡ σαρκωτικὴ (Incarnational) τάση ἔχει σαφεῖς ἐπιπτώσεις στὴν πρακτικὴ καὶ τὴ θεωρία τῆς ἀναπαράστασης καὶ τῆς φαντασίας. Στὸ ἐπόμενο ἄρθρο μὲ τίτλο «The Unbounded Body in the Age of Liturgical Reproduction» ὁ Derek Krueger ἀναφέρεται σὲ ἀσυνείθιστες ἱστορίες θαυμάτων ὅπου στὴν Εὐχαριστία ἀναδεικνύεται τὸ ἀπεριόριστο τοῦ ὄλκου σώματος τοῦ Θεοῦ σὲ ἀντίθεση μὲ ἀσκητικὲς ἀναφορὲς ὅπου γίνεται λόγος γιὰ τοὺς περιορισμοὺς τοῦ σώματος. Ἡ Elizabeth A. Clark στὸ κείμενό της «Contested Bodies: Early Christian Asceticism and Nineteenth-Century Polemics» ἐρευνᾷ τὸν τρόπο πὸν δύο συγγραφεῖς τοῦ 19ου αἰῶνα (ὁ ἀγγλικανὸς Isaac Taylor, καὶ ὁ ἐπισκοπιανὸς Arthur Cleveland Coxe) θεμελιώνουν τὶς θεωρήσεις τους σὲ ἀσκητικά-πατερικά κείμενα τοῦ πρώιμου Χριστιανισμοῦ γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσουν ἀσκητικὲς ὀψεις τοῦ Ρωμαιοκαθολικισμοῦ καὶ τῆς κίνησης τῆς Ὁξφόρδης τῆς ἐποχῆς τους. Τὸ τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ ὀλοκληρώνεται μὲ κατάλογο ληφθέντων βιβλίων.

Σύναξη (τεῦχος 110, Ἀπρίλιος-Ἰούνιος 2009)

Τὸ δεῦτερο τεῦχος τῆς *Σύναξης* γιὰ τὸ τρέχον ἔτος φιλοξενεῖ ἀφιέρωμα-συζήτηση γιὰ τὸ «ζήτημα τοῦ χωρισμοῦ» Ἐκκλησίας καὶ κράτους. Πρόκειται γιὰ συζήτηση πὸν διοργανώθηκε ἀπὸ τὸ περιοδικὸ μὲ τὴ συμμετοχὴ γνωστῶν εἰδικῶν ἐπιστημόνων (σχετικῶν μὲ τὸ ἐκκλησιαστικὸ, ἀστικὸ καὶ συνταγματικὸ δίκαιο), ὅπως τῶν καθ. Ἰω. Κονιδάρη, Μιχ. Σταθόπουλου, Γεωρ. Σωτηρέλη, Π. Νικολόπουλου καὶ τοῦ Μητρ. Φιλίππων κ. Προκοπίου. Στὴ διάρκεια τῆς συζήτησης ἐξετάσθηκαν ποικίλες πτυχὲς πὸν συνδέονται μὲ τὸ ζήτημα τῆς σχέσης Ἐκκλησίας καὶ κράτους, ὅπως ὁ τρόπος διοίκησης καὶ ὀργάνωσης τῆς Ἐκκλησίας βάσει καταστατικῶν νόμων τῆς πολιτείας, οἱ σχέσεις ἐλλαδικῆς Ἐκκλησίας καὶ Οἴκουμ. Πατριαρχείου, τὸ ζήτημα τῆς ἐρμηνείας ἄρθρων τοῦ Συντάγματος (λ.χ. ἄρθ. 3), τὸ θέμα τῆς νομικῆς προσωπικότητας τῶν ἐκκλησιαστικῶν κοινοτήτων, ἡ μισθοδοσία τοῦ κλήρου, τὸ ζήτημα τοῦ προσπλουτισμοῦ, ὁ θρησκευτικὸς ἢ μὴ ὄρκος, τὸ θέμα τοῦ πολιτικοῦ γάμου, τὸ ἐπίκαιρο καὶ δεσπύζον τὰ τελευταῖα χρόνια ζήτημα σχετικὰ μὲ τὸ καθεστῶς τοῦ μαθήματος τῶν θρησκευτικῶν κ.ἄ. Στὸ πρῶτο ἄρθρο τοῦ τεύχους, πὸν ἀκολουθεῖ τὸ ἀφιέρωμα, μὲ θέμα «Θρησκεία καὶ πλουραλιστικὴ κοινωνία» ὁ Ὁμ. καθηγητῆς Νίκος Κοκοσαλάκης ἐξετάζει τὸ ρόλο τῆς ἀνατολικῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τῆς θρησκείας γενικότερα μέσα στὸ σύγχρονο πλαίσιο τὸ ὁποῖο χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν ἐπικυριαρχία τῆς ὕστερης νεωτερικότητας, τὴν παγκοσμιοποίηση, τὸν κοσμικὸ χαρακτήρα τῆς γνώσης καὶ τὸν πλουραλισμό. Σ' αὐτὴν τὴν προοπτικὴ θεωρεῖ πὼς ὁ νέος ρόλος τῆς θρησκείας θὰ πρέπει νὰ ἀναζητηθεῖ «στὶς εὐρύτερες περιοχὲς τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς πνευματικότητας». Ὁ Κώστας Παπα-

γεωργίου στο επόμενο μελέτημα με τίτλο «Ἡ ἐνοριακὴ εἰσφορά, τὸ πόθεν ἔσχεσ καὶ ἡ οἰκονομικὴ διαφάνεια: μερικὲς (ἄχαρες) σκέψεις γιὰ τὴ φορολογικὴ συνείδηση τῆς Ἐκκλησίας», ἐπιχειρεῖ νὰ διερευνήσῃ περιπτώσεις προνομιακῆς φορολογικῆς μεταχείρισης τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ πολιτεία, πὺ ἀφοροῦν στὴν παροχὴ ἀπαλλαγῶν σὲ θέματα οἰκονομικῆς φύσεως, ἐπιθυμῶντας νὰ ἀναδείξῃ μίαν νοσοτροπία «βαθύτατου κοινωνικοῦ ἀμοραλισμοῦ τῶν ἐκκλησιαστικῶν φορέων». Στὸ ἄρθρο με τίτλο «Τὰ δύο ὄριακὰ θέματα ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου, ἡ ἔννοια τοῦ ὅρου ἐπικρατοῦσα θρησκεία καὶ ἡ ἰσχὺς τῶν κανόνων τῆς Ἐκκλησίας» ὁ Γεώργιος Πουλῆς ἐρευνᾷ στὸ πλαίσιο τῆς σχέσης τῆς Ἐκκλησίας με τὸ κράτος τὴ δυνατότητα πὺ ἔχει παρασχεθεῖ (στὴν Ἐκκλησία) νὰ ἐφαρμόζεται τὸ Ποινικὸ Δίκαιο στὰ μέλη τῆς. Ἔτσι με ποικίλες διατάξεις προσδίδεται ἰσχὺς νόμου σὲ ὅλους τοὺς κανόνες τῆς Ἐκκλησίας, ἐνῶ ταυτόχρονα ὑπάρχει ἐγγύηση γιὰ τὸ ἀμετάβλητο τοῦ περιεχομένου τοὺς, ἐκφράζοντας ἔτσι εὐρύτερα τὸ σεβασμὸ τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας στὸ Δίκαιο τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας. Ὁ Θανάσης Παπαθανασίου στὴ συνέχεια στὸ κείμενό του «Ποιά θρησκεία καὶ ποιά πολιτικῆ;» ἐργάζεται στὴν κατεύθυνση τῆς διερεύνησης τῆς σχέσης θρησκείας καὶ πολιτικῆς, κατὰ πόσο δηλαδὴ τὰ δύο μεγέθη διακρίνονται ἢ συμπίπτουν. Με βάση δύο παραδείγματα, ἕνα ἀπὸ τὸν τρόπο ἐρμηνείας ἀπὸ ἐκκλησιαστικὸ ἄνδρα (Ἄναστάσιος Γιαννουλάτος) βιβλικοῦ χωρίου (Ματθ. 10,16) στὰ χρόνια τῆς διδασκατορίας γιὰ τὸν τρόπο καὶ τὴ νομιμοποίηση ἀντίδρασης πρὸς τὸ καθεστῶς καὶ τὸ ἄλλο ἀπὸ τὴν πρόσφατη περίπτωση τῆς πολὺκροτης ὑπόθεσης τοῦ Βατοπαιδίου, διαβλέπει δυσκολία στὴν ἀποσαφήνιση τῆς σχέσης τῶν δύο μεγεθῶν καὶ τὴ σαφῆ ἐννοιολογικὴ ὀριοθέτηση μεταξὺ τοὺς, ἐνῶ ἐπιμένει στὸ ὅτι ἡ Ἐκκλησία πρέπει νὰ πορεύεται μένοντας πιστὴ σὲ τὶς συνέπειες τῆς ἀντινομικῆς ταυτότητάς τῆς, χωρὶς νὰ ὀδηγεῖται σὲ δραπέτευση ἀπὸ τοὺς ἀναγκαίους ἱστορικοὺς ἀγῶνες. Τὸ τεῦχος ὀλοκληρώνεται με ἕνα ἄρθρο σὲ μετάφραση τοῦ μεγάλου Ρώσου θεολόγου τῆς διασπορᾶς Βλ. Λόσσκου «Ὁ Σταυρός», πὺ φαίνεται νὰ ἀποτελεῖ ἕνα ἐγκείμεμα θεολογίας τοῦ σταυροῦ ἀπὸ ὀρθόδοξη σκοπία. Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς μόνιμες σῆλες τοῦ περιοδικοῦ (διάλογος με τοὺς ἀναγνῶστες κλπ.) δημοσιεύεται ἐπίσης ἐπιστολὴ τῆς συντακτικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ περιοδικοῦ πρὸς τὸν Ἀρχιεπίσκοπο κ. Ἰερώνυμο σχετικά με τὸ ζήτημα πὺ ἀνέκυψε στὴ διάρκεια τοῦ τρέχοντος ἔτους με τὸν Μητροπρῶν Ἀτικῆς Παντελεήμονα.

Νίκος Ἀσπροῦλης, Μ. Th.

Zeitschrift für antikes Christentum (τόμος 13, τεῦχος 1, 2009)

Στὸ τρέχον τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ *Zeitschrift für antikes Christentum* δημοσιεύονται οἱ εἰσηγήσεις πὺ διαβάστηκαν στὸ συμπόσιο πρὸς τιμὴν τοῦ καθηγητῆ τῆς Κ.Δ. στὸ Παν/μιο τοῦ Βερολίνου Hans-Gebhard Bethge, τὸ ὀποῖο ἔλαβε χώρα στὸ Βερολίνο τὸ Νοέμβριο τοῦ 2008. Καθὼς ὁ καθηγητῆς Bethge εἶναι εἰδικὸς στὰ κοπικὰ χειρόγραφα καὶ στὸ Γνωστικισμὸ, ἡ θεματικὴ τοῦ συμποσίου κινήθηκε σὲ αὐτοὺς τοὺς δύο ἄξονες καθὼς ἐπίσης καὶ στὸ ἔργο τῆς *Berliner Arbeits-*

kreises für koptisch-gnostische Schriften, τῆς ὁποίας μέλος εἶναι καὶ ὁ τιμώμενος καθηγητής. Τὸ πρῶτο μάλιστα ἄρθρο καὶ τὸ τελευταῖο τοῦ περιοδικοῦ ἔχουν ὡς θέμα τους τὸ ἔργο αὐτῆς τῆς ἐπιστημονικῆς ὁμάδας ἐργασίας. Στὸ πρῶτο ἄρθρο, ἐκεῖνο τοῦ Christoph Marksches (“Carl Schmidt und kein Ende. Aus großer Zeit der Koptologie an der Berliner Akademie und der Theologischen Fakultät der Universität”), παρουσιάζεται τὸ ἔργο τοῦ κοπτολόγου καθηγητῆ στὸ Βερολίνο Carl Schmidt (1868-1938) καὶ ἡ σχέση του μὲ τὸ γνωστὸ καθηγητῆ Adolf Harnack. Οἱ συνεχεῖς ἀγορᾶς ἀπὸ τὸν C. Schmidt νεοανακαλυφθέντων κειμένων καὶ ἡ προετοιμασία κριτικῶν ἐκδόσεων μανιαϊκῶν, γνωστικῶν ἀλλὰ καὶ ἀπόκρυφον γενικότερα κειμένων ἔδωσαν νέα ὄψη στὴν ἔρευνα τοῦ ἀρχαίου Χριστιανισμοῦ καὶ ἄλλαξαν ριζικὰ τὴν εἰκόνα γι’ αὐτόν. Στὸ τελευταῖο, τοῦ Karl-Wolfgang Troger (“Hermes Trismegistos, die Gnosis und der “Berliner Arbeitskreis für koptisch-gnostische Schriften” - Ein Rückblick”), παρουσιάζεται τὸ μεταφραστικὸ ἔργο τῆς Berliner Arbeitskreis σχετικὰ μὲ τὰ κείμενα τοῦ Nag Hammadi. Ἡ U.U. Kaiser προτείνει στὸ δευτέρω ἄρθρο τοῦ τρέχοντος τεύχους (“Geburt im Chaos und Belebung im Wirbelwind. Zwei neue Deutungsvorschläge zu NHC II,5”) μίαν νέα μετάφραση γιὰ τὴν κοπτικὴ λέξη perisson ποὺ ἀπαντᾷ στὸ γνωστικὸ κείμενο *Περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ κόσμου* (NHC II, 5. 99,18) καὶ καταλήγει στὸ συμπέρασμα ὅτι πιθανὸν ὁ συγγραφέας τοῦ συγκεκριμένου κειμένου ἦταν γυναῖκα. Οἱ τρεῖς ἐπόμενες μελέτες πραγματεύονται ζητήματα σχετικὰ μὲ τὸ γνωστὸ ἀπόκρυφο Εὐαγγέλιο τοῦ Θωμᾶ. Ὁ Jens Schroter (*Die Forschung am Thomasevangelium im Berliner Arbeitskreis für koptisch-gnostische Schriften. Beobachtungen anhand von Logion 58* (NHC II, p. 43,7-9) συζητᾷ τὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ τῆς γερμανικῆς μετάφρασης τοῦ συγκεκριμένου εὐαγγελίου ποὺ ἐκπονήθηκε ἀπὸ τὴν Berliner Arbeitskreis. Ὁ Petr Pokorný (*Die Eschatologie des Thomasevangeliums*) συζητᾷ τὴν ἐσχατολογία τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Θωμᾶ, τὴν ὁποία θεωρεῖ ὡς μίαν ἀχρονικὴ πλατωνικὴ ἐρμηνεία τῆς χριστιανικῆς πίστεως περὶ τῶν ἐσχάτων. Ἡ ὁμάδα, ποὺ συνδέεται μὲ τὸ συγκεκριμένο ἀπόκρυφο κείμενο, δὲ φαίνεται νὰ ἔκανε διάκριση μεταξὺ πρώτης καὶ δευτέρας ἔλευσης τοῦ Χριστοῦ καὶ προσπάθησε νὰ ἐκφράσει τὴν ἰδέα τῆς πραγματοποιηθείσας ἐσχατολογίας μὲ τὴ βοήθεια ἑνὸς πλατωνικοῦ σχήματος. Τέλος, ὁ U.-K. Plisch (“Perlen vor die Säue” - Mt 7,6 im Licht von Ev Thom 93) συγκρίνει τὸ χωρίο Mt 7,6 μὲ τὸ παράλληλό του λόγιο στὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Θωμᾶ 93 καὶ καταλήγει ὅτι ἀπὸ τὴ σύγκριση αὐτὴ προκύπτει ὅτι τὸ Mt 7,6 θὰ πρέπει νὰ κατανοηθεῖ ὡς χιαστὸν σχῆμα. Τὴν πιθανότητα ὑπαρξῆς ἑνὸς ἄλλου –πέραν τοῦ γνωστικοῦ– εὐαγγελίου τοῦ Φιλίππου ἐξετάζει ἡ Judith Hartenstein στὸ ἐπόμενο ἄρθρο (“Spekulationen über ein altes Philippusevangelium”). Τὴν ὑπαρξὴ του φαίνεται ὅτι γνώριζαν ὁ Ἐπιφάνιος καὶ διάφορα γνωστικὰ κείμενα. Εἶναι πιθανὸν ἡ περαιτέρω ἀνάπτυξη μέσα στοὺς γνωστικοὺς κύκλους μίας ἤδη ἀπὸ τὸν 1ο αἰ. μ.Χ. μαρτυρούμενης παράδοσης γιὰ τὸν Φίλιππο νὰ ὀδήγησε στὴν ἀπόδοση στὸ πρόσωπό του δύο ἀποκρύφων εὐαγγελίων. Οἱ Σηθιανοί, μίαν ἰδιαίτερον σύμφωνα μὲ τὴν ἔρευνα ὁμάδα γνωστικῶν, ἀποτελεῖ τὸ θέμα τοῦ ἄρ-

θρου τοῦ Gerard P. Luttikhuisen (“Sethianer?”), ὁ ὁποῖος ἀναλύει τμήματα τοῦ γνωστικοῦ Ἐπόκουφου τοῦ Ἰωάννου καὶ συζητᾷ τὴν ταυτότητα αὐτῆς τῆς συγκεκριμένης γνωστικῆς ὁμάδας καθὼς καὶ τὸ ρόλο ποὺ πιθανὸν διαδραμάτισε στὴ σύνταξη τοῦ συγκεκριμένου κειμένου. Ἡ Johanna Brankaer ἐξετάζει στὴ συνέχεια (“Der Begriff μετάνοια in gnostischen Schriften”) τὴ χρήση καὶ σημασία τῆς λέξης «μετάνοια» στὰ γνωστικά κείμενα. Σύμφωνα μὲ αὐτὰ ἡ μετάνοια ἀποτελεῖ τὴν προϋπόθεση τῆς ἀληθινῆς γνώσης καὶ ἐκφράζει τὴν ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὸ δημιουργὸ Θεό (ὁ ὁποῖος στὸ γνωστικισμὸ θεωρεῖται κακός) καὶ τὴ στροφὴ πρὸς τὸν πραγματικὸ Θεό. Οἱ δύο ἐπόμενες μελέτες ἔχουν ὡς θέμα τους τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Ἰούδα, τὴν πρόσφατη γερμανικὴ μετάφραση καὶ κριτικὴ ἔκδοση τοῦ ὁποῖου ἐπιμελήθηκε ὁ καθηγητὴς Bethge. Στὴν πρώτη ἀπὸ αὐτὲς (“*The Gospel of Judas in Light of the New Testament and Early Christianity*”) ἡ C. S. Robinson ὑποστηρίζει ὅτι ἀντίθετα ἀπὸ τὴν ἄποψη ποὺ διατυπώνεται συχνὰ σὲ διάφορα δημοσιεύματα, ὁ Ἰούδας παρουσιάζεται στὸ συγκεκριμένο κείμενο ὡς μία ἀμφιλεγόμενη μορφή. Οὐσιαστικὰ τὸ θέμα τοῦ γνωστικοῦ αὐτοῦ εὐαγγελίου δὲν εἶναι ἡ «ἁγιοποίηση» τοῦ Ἰούδα ἀλλὰ ἡ πολεμικὴ ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας (ἡ ὁποία σὲ αὐτὸ ἐκπροσωπεῖται ἀπὸ τοὺς ὑπόλοιπους μαθητὲς) καὶ τῆς λατρείας τῆς. Τὸ εὐαγγέλιο τοῦ Ἰούδα, τὸ ὁποῖο χρησίμευσε ὡς μέσο κατήχησης σὲ κάποια γνωστικὴ κοινότητα τονίζει ὅτι μοναδικὴ δυνατότητα σωτηρίας ὑπάρχει, ἐὰν ὁ ἄνθρωπος ἀφουρνισθεῖ καὶ δεχθεῖ τὴν ἀληθινὴ γνώση. Ἡ S. Petersen στὴ συνέχεια (“*Warum und inwiefern ist Judas ein “Daimon”?* Überlegungen zum Evangelium des Judas (Codex Tchacos 44,21)”) ἐξετάζει μὲ τὴ βοήθεια τῆς Κ.Δ. ἀλλὰ καὶ κειμένων τοῦ Nag Hammadi τὸ χαρακτηρισμὸ τοῦ Ἰούδα μέσα στὸ ὁμώνυμο εὐαγγέλιο ὡς «δαίμονος» καὶ καταλήγει πὼς τὸ ἐρώτημα ποὺ κυριαρχεῖ στὴν ἔρευνα ἐὰν ὁ Ἰούδας παρουσιάζεται ὡς καλὸς ἢ κακὸς εἶναι παραπλανητικὸ. Ὁ Ἰούδας οὐσιαστικὰ δὲν εἶναι οὔτε καλὸς οὔτε κακός, ἀν καὶ μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀποδέκτης τῆς θείας ἀποκάλυψης καὶ νὰ τὴ μεταδώσει. Ἡ Katrine Brix (*Erste Annäherung einer Hermeneutik des ἔργου in alttestamentlichen Schriften mit Überlegungen zur Rezeption dieses Begriffes in den neutestamentlichen Evangelien*) συγκρίνει τὴ συχνὴ χρήση τῆς λέξης «παραβολή» στοὺς Ὁ καὶ στὰ συνοπτικὰ εὐαγγέλια μὲ τὴν ἀπουσία τῆς στὸ κατὰ Ἰωάννην. Ἐξετάζοντας τὴ σημασία τῆς ἀντίστοιχης ἑβραϊκῆς λέξης καταλήγει ὅτι μόνον στὸν Ἰεζεκιὴλ ἔχει τὴ σημασία, μὲ τὴν ὁποία ἀπαντᾷ στοὺς συνοπτικοὺς καὶ ποτὲ δὲ δηλώνει ἄμεσα τὴν ἀποκάλυψη τοῦ θελήματος τοῦ Γιαχβέ. Ἡ συγγραφέας καταλήγει ὅτι ἴσως ὁ Ἰωάννης ἀπέφυγε τὴ χρήση τῆς λέξης ἀκολουθώντας τὴν παράδοση τῆς ἑβραϊκῆς Βίβλου τονίζοντας μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο ὅτι ὁ Ἰησοῦς δὲν εἶναι ἓνας ἀπλὸς προφήτης ἀλλὰ ὁ ἴδιος ὁ Λόγος τοῦ Γιαχβέ.

Zeitschrift für Theologie und Kirche (τόμος 106, τεῦχος 2, 2009)

Τὸ περιοδικὸ *Zeitschrift für Theologie und Kirche* εἶναι ἓνα ἐπιστημονικὸ θεολογικὸ περιοδικό, τὸ ὁποῖο ἐκδίδεται ἀπὸ τὸν ἐκδοτικὸ οἶκο Mohr Siebeck

(Tübingen) καὶ δημοσιεύει σὲ τριμηνιαία βίαση ἄρθρα σχετικά μὲ ποικίλους ἐπιμέρους τομείς τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης. Ἀπευθύνεται σὲ φοιτητές, καθηγητές, κληρικούς καὶ ἀκαδημαϊκοὺς δασκάλους, οἱ ὁποῖοι ἐπιθυμοῦν νὰ ἐνημερώνονται γιὰ τὰ ἐπίκαιρα θεολογικά ζητήματα καὶ νὰ γίνονται μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο κοινωνοὶ τοῦ σύγχρονου θεολογικοῦ διαλόγου. Στὸ τρέχον τεῦχος δημοσιεύονται πέντε ἄρθρα. Τὸ πρῶτο (“Antipolemische Polemik im priesterlichen Schöpfungsbericht” τοῦ Jan Christian Gertz) ἐξετάζει τὴν ὑπόθεση, ἡ ὁποία κυριαρχεῖ στὴν ἔρευνα, ὅτι ἡ ἀφήγηση τῆς δημιουργίας, ὅπως διασώζεται στὴν ἐκδοχὴ τοῦ Ἱερατικοῦ Κώδικα στὸ Γεν. 1, περιέχει στοιχεῖα ἀντιβαβυλωνιακῆς πολεμικῆς καὶ καταλήγει μετὰ ἀπὸ ἀνάλυση τῶν σχετικῶν χωρίων ὅτι κατὰ τέτοιο δὲν ἰσχύει. Ὁ συγγραφέας ἀντίθετα θεωρεῖ ὅτι ἡ συγκεκριμένη ἀφήγηση μπορεῖ νὰ κατανοηθεῖ ὀρθότερα, ἐὰν ἀντιμετωπισθεῖ μέσα σὲ ἓνα γενικότερο πολιτισμικὸ πλαίσιο, αὐτὸ τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου τοῦ 7ου αἰ. π.Χ., ὁπότε ἀναπτύσσεται μία νέα μορφή φυσικῆς ἐπιστήμης, ἡ ὁποία ἔχει δεχθεῖ ἔντονες ἐπιδράσεις ἀπὸ τὴ Μεσοποταμία. Στὸ ἐπόμενο ἄρθρο (Die Erzählung von der Fußwaschung Jesu. Joh 13,1-11 als narratives Christuszeugnis) ὁ γνωστὸς καθηγητὴς τῆς Κ.Δ. στὸ Παν/μιο τῆς Τυβίγγης Otfried Hofius ἐξετάζει τὴν περικοπὴ Ἰω. 13,1-11 καὶ ὑποστηρίζει ὅτι μὲ τὴ βοήθεια τῆς ἀφήγησης ὁ συγγραφέας τοῦ εὐαγγελίου κατορθώνει ἐδῶ νὰ μεταφέρει τὸ μήνυμα ὅτι ἡ σταύρωση τοῦ Ἰησοῦ, ἡ ὑπέροχη ἐκδήλωση ἀγάπης τοῦ Λόγου πρὸς τὸν ἄνθρωπο, εἶναι ἀναγκαία ἀλλὰ καὶ ἀρκετὴ προϋπόθεση γιὰ τὸν καθαρισμὸ τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν ἁμαρτία. Ἡ συγκεκριμένη ἀφήγηση παρουσιάζει τὸ θάνατο τοῦ Ἰησοῦ, πού ἐπικεῖται, ὡς μυστήριον (sacramentum), ἐνῶ οἱ ὀδηγίες πού δίνει στὴ συνέχεια ὁ Ἰησοῦς στοὺς μαθητὲς του (13,12-17), ὑπογραμμίζουν ὅτι αὐτὸς ὁ θάνατος ἀποτελεῖ καὶ τὸ πρότυπο (exemplum) συμπεριφορᾶς γιὰ τοὺς μαθητὲς του. Ὁ Albrecht Beutel στὴ συνέχεια (“Frömmigkeit als “die Empfindung unserer gänzlichen Abhängigkeit von Gott”. Die Fixierung einer religionstheologischen Leitformel in Spaldings Gedächtnispredigt auf Friedrich II. Von Preußen) συζητᾷ κατὰ πόσο ὁ F.D.E. Schleiermacher εἶναι ὁ πρῶτος εἰσηγητὴς τοῦ ὀρισμοῦ τῆς εὐσέβειας ὡς τῆς συναίσθησης τῆς ἀπόλυτης ἐξάρτησης τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸ Θεό. Ὁ συγγραφέας τοῦ ἁρθροῦ παρουσιάζει στοιχεῖα, μὲ τὰ ὁποῖα ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ πατέρας αὐτῆς τῆς ιδέας εἶναι ὁ J.J. Spalding. Ὁ Spalding ἐμπνεύσθηκε ἀπὸ μία ιδέα τοῦ B. Hoadly καὶ στὴ συνέχεια ἀπὸ τὸ 1760 κι ἐξῆς ἀνέπτυξε ἓναν ὀρισμὸ γιὰ τὴν οὐσία τῆς θρησκείας καὶ τῆς εὐσέβειας, ὁ ὁποῖος ἀπαντᾷ στὴν ἀριότερα ἀναπτυγμένη μορφή του στὸ κήρυγμα πού ἐκφώνησε γιὰ τὸν Φρειδερίκο τὸ Μεγάλο στὰ 1786. Τὸ περιοδικὸ “Zwischen den Zeiten” ἀπέτελεσε ἓνα ἀπὸ σημαντικότερα fora συζήτησης τῆς διαλεκτικῆς θεολογίας. Στὰ 1933 σταμάτησε πιά νὰ κυκλοφορεῖ. Αἰτία τῆς διακοπῆς κυκλοφορίας τοῦ ἦταν οἱ διαφορὲς κυρίως σὲ θεολογικὸ ἐπίπεδο τῶν τριῶν συνεκδοτῶν του, Barth, Gogarten καὶ Brunner. Τὸ τέλος αὐτοῦ τοῦ περιοδικοῦ καὶ οἱ αἰτίες πού ὀδήγησαν σὲ αὐτὸ παρουσιάζονται ἀπὸ τὸν Michael Beintker στὸ ἐπόμενο ἄρθρο (Barths Abschied von “Zwischen den Zeiten”. Recherchen und Beobachtungen

zum Ende einer Zeitschrift). Τὸ τελευταῖο ἄρθρο τοῦ τρέχοντος τεύχους τοῦ ZThK (“Missverständnisse und die Grenzen des Verstehens. Zum Verstehen” diesseits und jenseits der Grenzen historischer Vernunft) πραγματεύεται μία πολὺ ἐνδιαφέρουσα πλευρὰ τῆς ἑρμηνευτικῆς τῶν κειμένων. Ὁ συγγραφέας του, Philipp Stoellger, ξεκινᾷ μὲ τὴ διαπίστωση ὅτι ὁ ἑρμηνευτής (τοῦ βιβλικοῦ κειμένου) προσπαθώντας νὰ κατανοήσῃ τὸ κείμενο, ἀντιμετωπίζει τὸν κίνδυνο νὰ τὸ παρανοήσῃ. Γιὰ τὴν ἀποφυγὴ μίας τέτοιας ἐσφαλμένης προσέγγισης τοῦ κειμένου εἶναι ἀναγκαῖο ἐπομένως νὰ προηγηθῇ ἡ ἑρμηνευτικὴ προσέγγιση. Πρῶτα κανεῖς βλέπει τὸ κείμενο, στὴ συνέχεια τὸ διαβάζει καὶ τέλος τὸ κατανοεῖ δημιουργώντας ἕναν «κόσμο τοῦ κειμένου». Κατὰ συνέπεια μπορεῖ νὰ παρανοήσῃ τὸ κείμενο, μόνο ἐὰν δὲν τὸ δεῖ ἢ δὲν τὸ διαβάσῃ σωστὰ ἢ ἐὰν δὲν ἀντιληφθῇ τὸ νόημά του. Αὐτὸ πού πρέπει νὰ λαμβάνεται πάντοτε ὑπόψη εἶναι ἡ σχέση μεταξὺ τοῦ ἰδιαίτερου τρόπου κατανόησης τοῦ κειμένου ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἀναγνώστη καὶ τοῦ τρόπου κατανόησης τοῦ κειμένου πού δὲν εἶναι δικός του. Αὐτὸς ὁ συνδυασμὸς τοῦ τί κατανοεῖ ὁ ἀναγνώστης μὲ τὸ τί ἀντιλαμβάνεται ὡς ξένο πρὸς αὐτὸν μέσα στὸ κείμενο μπορεῖ νὰ ὀδηγήσῃ στὴν κατανόηση - καὶ ὄχι παρανόηση - τοῦ κειμένου.

Una sancta (τόμος 64, τεῦχος 2, 2009)

Τὸ περιοδικὸ *Una Sancta* κυκλοφορεῖ τέσσερις φορές τὸ χρόνο καὶ ἀποτελεῖ ἕνα ἀξιόλογο βῆμα οἰκουμενικοῦ διαλόγου. Ἡ ἐκδοτικὴ ἐπιτροπὴ συναπαρτίζεται ἀπὸ ἀκαδημαϊκοὺς θεολόγους καὶ τῶν τριῶν ὁμολογιῶν. Κάθε τεῦχος εἶναι ἀφιερωμένο σὲ ἕνα ἰδιαίτερο θέμα οἰκουμενικοῦ διαλόγου καὶ θεολογικῆς προβληματικῆς. Τὸ τρέχον δεύτερο τεῦχος τοῦ 2009 εἶναι ἀφιερωμένο στὶς σημαντικὲς ἐξελίξεις στὸ ἐπίπεδο τοῦ οἰκουμενικοῦ διαλόγου στὴ δεκαετία τοῦ 60 (*Ökumenische Durchbrüche die 60er Jahre*). Ὅπως δηλώνεται καὶ στὸ εἰσαγωγικὸ σημείωμα τοῦ τεύχους ἀφορμὴ γιὰ τὴ θεματικὴ του δίνουν οἱ προετοιμασίες γιὰ τὴ 2η Οἰκουμενικὴ Ἡμέρα τῶν Ἐκκλησιῶν, ἡ ὁποία θὰ λάβῃ χώρα στὸ Μόναχο τὸ Μάιο τοῦ 2010. Ἡ ἐπιλογὴ τῆς δεκαετίας τοῦ 60 ὡς χρονικὴ περίοδος μελέτης ἔγινε σύμφωνα μὲ τοὺς ἐκδότες γιὰ δύο λόγους: ὁ πρῶτος εἶναι ὅτι μὲ τὴ Β΄ Σύνοδο τοῦ Βατικανοῦ (1962-1965) ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία ἀνοίγεται πρὸς τὴν οἰκουμενικὴ κίνηση καὶ ὁ δεύτερος, διότι κατὰ τὴ δεκαετία αὐτὴ ἔλαβαν χώρα σημαντικὲς κοινωνικοπολιτικὲς ἐξελίξεις, τῶν ὁποίων οἱ συνέπειες ἐξακολουθοῦν νὰ ἐπηρεάζουν μέχρι καὶ σήμερα τὴ ζωὴ τῶν ἐκκλησιῶν. Πέντε ἄρθρα τοῦ τεύχους παρουσιάζουν πρόσωπα αὐτῆς τῆς περιόδου, τὰ ὁποία ὑπῆρξαν πρωτοπόροι στὸν οἰκουμενικὸν διάλογο καθὼς καὶ τοὺς σημαντικότερους ἱστορικοὺς σταθμοὺς τῆς οἰκουμενικῆς κίνησης στὰ μέσα τοῦ 20οῦ αἰῶνα. Στὸ πρῶτο ἀπὸ αὐτά, τοῦ πρωτοπρεσβύτερου Γεώργιου Τσέσιον (“Die Erweiterung des Ökumenischen Rates der Kirchen. Orthodoxe, römische-katholische Welt und der “Christliche Süden” in der Ökumene der 60er Jahre”) γίνεται μία ἱστορικὴ ἀνασκόπηση τῶν οἰκουμενικῶν ἐξελίξεων στὴ δεκαετία τοῦ 60 καὶ κυρίως σὲ σχέση μὲ τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἰδιαίτερα τονίζεται ἡ παρουσία καὶ συμβολὴ τῆς Ὁρθό-

δοξης Ἐκκλησίας σὲ αὐτὸ ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια ὑπαρξης τοῦ Συμβουλίου καὶ κυρίως κατὰ τὴν περίοδο μετὰ τὸ 1960. Ὁ Martin Greschat παρουσιάζει στὴ συνέχεια (“Die Frühzeit der Konferenz Europäischer Kirchen”) τὰ πρῶτα χρόνια τῆς Συνδιάσκεψης τῶν Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τὶς προσωπικότητες, οἱ ὁποῖες συνδέονται μὲ αὐτὴν τὴ φάση. Ἕνα ἐνδιαφέρον στοιχεῖο τῆς παρουσίας εἶναι ἡ ἔνταξη τῶν σχετικῶν μὲ αὐτὸ τὸ οἰκουμενικὸ ὄργανο γεγονότων μέσα στὴν εὐρύτερη ιστορικοπολιτικὴ συνάφεια τῆς δεκαετίας τοῦ 60. Ἡ τρίτη μελέτη (“Die regionalen Arbeitsgemeinschaften Christlicher Kirchen: eine Frucht der sechziger Jahre als sie vorbei waren”) ἔχει ὡς θέμα τὶς ὁμάδες ἐργασίας τῶν χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν στὴ Γερμανία (ACK). Στὸ πρῶτο τμήμα τῆς μελέτης ὁ συγγραφέας, Gerhard Voss, παρουσιάζει τὴν ἱστορία αὐτῶν τῶν ὁμάδων καθὼς καὶ τὸ κοινωνικό, πολιτικό ἀλλὰ καὶ θεολογικὸ κλίμα ποὺ ὀδήγησε στὴ δημιουργία τους. Καθὼς ὁ συγγραφέας εἶναι Ρωμαιοκαθολικός, ἀσχολεῖται κυρίως μὲ τὴ συμμετοχὴ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας σὲ αὐτὲς καὶ μὲ τὰ σημαντικότερα πρόσωπα καὶ γεγονότα ποὺ συνδέονται μὲ τὴν ἔνταξί της σὲ αὐτὲς τὶς ὁμάδες. Στὸ δεύτερο μέρος τοῦ ἀρθροῦ του ἐπικεντρώνεται στὸ παράδειγμα τῆς ὁμάδας ἐργασίας τῆς Βαυαρίας, ἡ ὁποία ἰδρύθηκε τὸ 1974 καὶ σὲ αὐτὴν συμμετεῖχε ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς εὐαγγελικοὺς καὶ τοὺς ρωμαιοκαθολικοὺς καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Μητρόπολις Γερμανίας. Ὁ ὁμότιμος καθηγητὴς τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Παν/μίου τοῦ Μονάχου Peter Neuner παρουσιάζει στὴ συνέχεια (“Das Ökumenische Institut in München Stationen eines Aufbruchs”) τὴν ἱστορία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Ἰνστιτούτου τοῦ Μονάχου, τὸ ὁποῖο ἰδρύθηκε τὸ 1964 ἀπὸ τὸν Heinrich Fries, Ρωμαιοκαθολικὸ καθηγητὴ τῆς Συστηματικῆς Θεολογίας. Τὸ Ἰνστιτούτο, τὸ ὁποῖο ἀρχικὰ εἶχε ὡς μέλη τοῦ ρωμαιοκαθολικοῦ θεολόγου, γρήγορα ἀπέκτησε συνομιλητὲς ἀπὸ τὴν Εὐαγγελικὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ στὴ συνέχεια ἀπὸ τὸ Τμήμα Ὁρθοδόξου Θεολογίας. Μὲ τὴ μεταρρύθμιση τοῦ Παν/μίου τὸ 2001 τὸ Οἰκουμενικὸ Ἰνστιτούτο μετατράπηκε σὲ Κέντρο Οἰκουμενικῆς Ἔρευνας (ZöF). Τὴν ἀρχικὴ τριμελῆ ὁμάδα συντονιστῶν του (P. Neuner, W. Pannenberg καὶ Θ. Νικολάου) ἀντικαθιστοῦν σήμερα οἱ καθηγητὲς συστηματικῆς θεολογίας τῶν τριῶν θεολογικῶν σχολῶν τοῦ Παν/μίου τοῦ Μονάχου G. Wenz (εὐαγγ.), B. Stubenrauch (καθολ.) καὶ Ἀθ. Βλέτσος (ὀρθ.). Ἡ Petra Heilig παρουσιάζει στὴ συνέχεια (“Gut verwurzelt weiter wachsen 60 Jahre Weltgebetstag in Deutschland”) ἕνα σημαντικό οἰκουμενικὸ θεσμό, τὴν ἡμέρα προσευχῆς γιὰ τὴν οἰκουμένη. Ὁ θεσμὸς αὐτὸς εἰσῆχθη στὴ Γερμανία τὸ 1949 (ὑπῆρχε ἤδη στὸν ἀγγλόφωνο κόσμον) καὶ συνδέθηκε μὲ τὶς γυναικεῖες ἐκκλησιαστικὲς ὁργανώσεις τῆς Εὐαγγελικῆς Ἐκκλησίας τῆς Γερμανίας. Βασικὴ θεολογικὴ ἀρχὴ αὐτῆς τῆς πρωτοβουλίας εἶναι ἡ συνειδητὴ προσευχὴ γιὰ τὶς ἀνάγκες τοῦ κόσμου ἀλλὰ ταυτόχρονα καὶ ἡ ἐν προσευχῇ ἔμπρακτὴ ἐκδήλωση ἀγάπης καὶ ἀλληλεγγύης πρὸς τοὺς συνανθρώπους σὲ ὅλον τὸν κόσμον. Τὰ δύο ἐπόμενα ἀρθρα ἀσχολοῦνται μὲ τὸν οἰκουμενικὸ διάλογο καὶ τοὺς σταθμοὺς στὴν ἱστορία του. Ὁ André Birmele παρουσιάζει τὴν ἱστορία τῶν διμερῶν οἰκουμενικῶν διαλόγων, οἱ

όποιοι ξεκίνησαν αρχικά με ιδιωτική πρωτοβουλία και στη συνέχεια, στα μέσα περίπου του 20ου αϊ. απέκτησαν επίσημο χαρακτήρα. Ουσιαστική ώθηση σε αυτούς τους διαλόγους έδωσε η Β' Σύνοδος του Βατικανού. Ο συγγραφέας διακρίνει την ιστορία του διαλόγου από το 1965 σε τρεις φάσεις: α) άπαρχές του διμερούς διαλόγου (οι εταίροι σε αυτόν είναι η Ρωμαιοκαθολική Έκκλησία, το Πατριαρχείο Κων/πόλεως, ο Λουθηρανικός, Μεταρρυθμισμένος και Μεθοδιστικός Παγκόσμιος Σύνδεσμος και η αγγλικανική κοινότητα), β) η ιδέα της ένότητας (στη δεκαετία του 70). Ο διάλογος σε αυτήν την ιστορική φάση δεν είχε ως σκοπό να άρει τη διαφορετικότητα των εκκλησιών, αντίθετα στηρίχθηκε στη θεωρητική βάση ότι η Έκκλησία μπορεί να υπάρξει μέσα στην πολυμορφία, και γ) η πορεία προς μία κοινωνία των εκκλησιών (μετά το 1980 και έως σήμερα). Τα αποτελέσματα των προηγούμενων φάσεων του διαλόγου αξιοποιούνται τώρα και οδηγούν σε κοινές ανακοινώσεις σχετικά με διάφορα θεολογικά ζητήματα. Ο συγγραφέας ωστόσο παρατηρεί ότι αυτή η φάση κάθε άλλο παρά εύκολη είναι καθώς οι εκκλησιολογικές προϋποθέσεις τόσο της Ρώμης όσο και της Κων/πολης είναι διαφορετικές μεταξύ τους αλλά και προς εκείνες των ευαγγελικών εκκλησιών με αποτέλεσμα να μην υπάρχουν γενικά αποδεκτά αποτελέσματα στο διάλογο. Το θετικό ωστόσο είναι ότι σήμερα έχουν άρθει οι προκαταλήψεις μεταξύ των συνομιλητών και στόχος του διαλόγου δεν είναι η διάκριση αλλά η συναίνεση. Στο άρθρο της ("Pionier des evangelischen-katholischen Dialogs: Der Jäger-Stählin-Kreis") η Barbara Schwahn παρουσιάζει τη δραστηριότητα ενός συνδέσμου ευαγγελικών και καθολικών θεολόγων, ο οποίος ιδρύθηκε άμεσα μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο από τον καθολικό επίσκοπο του Paderborn Lorenz Jäger και τον ευαγγελικό χωροεπίσκοπο του Oldenburg Wilhelm Stählin και φέρει προς τιμήν των ιδρυτών του το όνομα Jäger-Stählin-Kreis. Άνάμεσα στις ουσιαστικές συμβολές αυτής της ομάδας στον οικουμενικό διάλογο η συγγραφέας αναφέρει τη σύνδεση της ακαδημαϊκής θεολογίας με την εκκλησιαστική ζωή, τη συγκρότηση μίας υποδειγματικής διαδικασίας διαλόγου και την ανάπτυξη μίας μεθοδολογίας διμερούς διαλόγου. Τα δύο τελευταία άρθρα του τεύχους έχουν ως θέμα τους τον τρόπο με τον οποίο ένδοξεκκλησιαστικές εξελίξεις διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη του οικουμενικού διαλόγου. Ο Bernd Jochen Hilberath παρουσιάζει τη σημασία της Β' Συνόδου του Βατικανού για τον οικουμενικό διάλογο ("Das Zweite Vatikanische Konzil ein Aufbruch wartet auf den Durchbruch") και ο Άναστάσιος Κάλλνς τη συμβολή των πανορθόδοξων συνόδων στο θεολογικό διάλογο για τη συνοδικότητα και στην προβληματική της δυνατότητας σύγκλισης μίας Οικουμενικής Συνόδου.

Münchener Theologische Zeitschrift (60/2007)

Το περιοδικό *Münchener Theologische Zeitschrift* είναι το επιστημονικό περιοδικό της Καθολικής Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου του Μονάχου. Έκδίδεται τέσσερις φορές το χρόνο και η θεματική του καλύπτει όλους τους τομείς της

θεολογικῆς ἐπιστήμης. Στὴν ἐκδοτικὴ του ἐπιτροπὴ συμμετέχουν καθηγητὲς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Μονάχου. Στὸ πρῶτο ἄρθρο τοῦ τρέχοντος τεύχους (“Die Stärke der Schwachen. Vorstudien zu einem sozialetischen Programm”) ὁ συγγραφέας του, Markus Vogt, ἀσχολεῖται μὲ τὸ ζήτημα τῶν κοινωνικὰ καὶ οἰκονομικὰ ἀσθενῶν καὶ ἐκτιμᾷ ὅτι ἡ βιβλικὴ θέσις μπορεῖ νὰ δημιουργήσῃ νέες δυναμικὲς στὸ κῶρο τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς: δημιουργία ἐνὸς κοινωνικοῦ κράτους, τὸ ὁποῖο θὰ προβάλλῃ τὴ δύναμη τῶν ἀδυνάτων ἢ ἀκόμη ἀνανέωση τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας μέσῳ τοῦ «καπιταλισμοῦ τῆς ἀγάπης γιὰ τὸν πλοσίον». Ὁ Jürgen Ludwig Scherb ἀσχολεῖται στὴ συνέχεια (“Supernaturalistische Begründungsstrategien in der Ethik und mögliche Alternativen”) μὲ τὸ ζήτημα τῆς λεγόμενης ἠθικῆς ὑπερφυσικῆς, ἡ ὁποία ὑποστηρίζει ὅτι κάθε πράξις εἶναι καλὴ μόνο ὅταν συμφωνεῖ μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Διαπιστώνει ὅτι αὐτὸ τὸ φιλοσοφικὸ σύστημα δὲν εἶναι ἰδιαίτερα χρήσιμο στὸ διάλογο μὲ μὴ πιστοὺς ὅσον ἀφορᾷ σὲ ἠθικὰ ζητήματα. Ἐντ’ αὐτοῦ προτείνει ἕνα καλὰ δομημένο μὴ νατουραλιστικὸ φιλοσοφικὸ σύστημα, ἐπειδὴ σὲ τέτοια φιλοσοφικὰ μοντέλα τὰ ἠθικὰ ζητήματα ἔπονται τῆς κλασικῆς λογικῆς καὶ προηγούνται τῆς ἀπόδειξης ὑπαρξεως τοῦ Θεοῦ. Αὐτὴ ἡ στρατηγικὴ μπορεῖ νὰ ἀφήσῃ κῶρο γιὰ διάλογο ὅσον ἀφορᾷ σὲ ἠθικὰ ζητήματα μὲ μὴ πιστοὺς. Τὸ θέμα τοῦ ἐπόμενου ἄρθρου (Martin Bauschke, “Von der Feindschaft um des Glaubens willen. Abraham und sein Vater”) εἶναι ἡ σχέση τοῦ Ἀβραάμ μὲ τὸν πατέρα του καὶ ἡ θέσις τὴν ὁποία καταλαμβάνει αὐτὴ ἡ σχέση μέσα στὸ Κοράνιο. Ὁ συγγραφέας διαπιστώνει ὅτι ὁ Ἀβραάμ λειτουργεῖ ὡς πρότυπο γιὰ τὸν ἴδιο τὸν Μωάμεθ. Ἐπιπλέον ὑπογραμμίζει τὴν ἀμφισημία τῆς μορφῆς τοῦ Ἀβραάμ μέσα στὸ Κοράνιο: ἀπὸ τὴ μία ὁ Ἀβραάμ ἐνσαρκώνει τὸ δικαίωμα κάθε ἀνθρώπου γιὰ τὴν ἐλευθερία τῆς πίστεως κι ἀπὸ τὴν ἄλλη τὴ δαιμονοποίηση καὶ καταδίκη κάθε μὴ μονοθεϊστῆ ὡς εἰδωλολάτρῃ. Ὁ Klaus von Stosch ἀναζητᾷ στὴ συνέχεια (“Christologie im Kontext der Religionstheologie”) ἕναν τρόπο, μὲ τὸν ὁποῖο ἡ χριστιανικὴ πίστις στὸν Ἰησοῦ ὡς μονογενῆ ἐνανθρωπήσαντα Λόγο τοῦ Θεοῦ μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ παράλληλα μὲ μία ἀποδοχὴ τῶν ἄλλων θρησκευτικῶν πραγματικοτήτων καὶ τῆς δυνατότητας ὑπαρξεως καὶ ἄλλων μορφῶν ἀποκάλυψης τοῦ Λόγου. Ἐκτιμᾷ ὅτι νεότερες ἀντιλήψεις γιὰ τὴ θεολογία τῆς κένωσης μποροῦν νὰ δώσουν μία λύση. Ἡ λατρεία τοῦ αὐτοκράτορα στὴν Ἔφεσο καὶ οἱ ἀναφορὲς σὲ αὐτὲς στὰ ἔργα τοῦ Λουκᾶ καὶ τοῦ Ἰωάννη ἀποτελοῦν στὸ θέμα τοῦ ἄρθρου τοῦ Stephan Witeschek (“Christus und Kaiser bei Lukas und Johannes. Der Kaiserkult in Ephesos und das Neue Testament”). Ὅπως εἶναι γνωστὸ, ἡ λατρεία τοῦ αὐτοκράτορα ἀποτελεῖ ἕνα ἀπὸ τὰ ἐνδιαφέροντα φαινόμενα τοῦ ἑλληνιστικοῦ κόσμου. Ἦταν ἡ ἔκφρασις τῆς εὐγνωμοσύνης τῶν κατοίκων τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας πρὸς τὸ πρόσωπο τοῦ αὐτοκράτορα γιὰ τὴ σταθερότητα καὶ ἀσφάλεια ποὺ τοὺς παρεῖχε. Ὁ συγγραφέας τῆς Ἀποκάλυψης εἶναι ἰδιαίτερα ἐπικριτικὸς πρὸς αὐτήν. Ὁ Λουκᾶς, ὁ ὁποῖος εἶναι περισσότερο ἀνοικτὸς πρὸς τὸ ἔθnikό του περιβάλλον, ἐκφράζει κι αὐτὸς κάποιες ἐπιφυλάξεις ἀπέναντι στὴ ρωμαϊκὴ ἐξουσία καὶ τὴν θεοποίηση τῶν ἀνθρώπων. Τὸ ἐπόμενο ἄρθρο (“Vom Ort

zum Raum. Exegetische und systematische Überlegungen zur Geschichte von Jesus und der Syrophönizierin (Mk 7,24-31)» έχει ως θέμα τοῦ τὴν ἀφήγησιν στὸ κατὰ Μάρκον τῆς συνάντησιν τοῦ Ἰησοῦ μετὰ τῆ Συροφονικίσσα. Ὁ συγγραφέας του, Rainer Schwandt, ἐξετάζει κατὰ πόσον ἡ ἐρμηνεία τῆς μπορεῖ νὰ συμβάλει στὴ σύγχρονη συζήτηση γιὰ τὴν ἀνθρώπινη ταυτότητα. Τὸ μάθημα τῶν θρησκευτικῶν καὶ ἡ ἐκπαίδευση τῶν καθηγητῶν τοῦ μαθήματος εἶναι τὸ θέμα τοῦ Bernhard Brümme στὸ τελευταῖο ἄρθρο τοῦ τρέχοντος τεύχους («Der Religionslehrer als Seiltänzer. Zur Frage der Religionslehrerkompetenzen»). Ὁ συγγραφέας συζητᾷ κριτικὰ διάφορα μοντέλα ἀπόκτησης δεξιοτήτων καὶ κυρίως τὸ λεγόμενο «Würzburger Habitusmodell».

Αἰκατερίνη Τσαλαμπούνη, Δρ. Θ.

Contacts, Revue Française de l'Orthodoxie, (τεύχος 226, Ἀπρίλιος - Ἰούνιος 2009)

Μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς 60ῆς ἐπετείου ἀπὸ τὴν ἴδρυση τοῦ γαλλόφωνου αὐτοῦ περιοδικοῦ τῆς ὀρθόδοξης διασπορᾶς, τὸ *Contacts* δημοσιεύει Μήνυμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Βαρθολομαίου μετὰ τὴν εὐκαιρία αὐτῆ. Ἀκόμη δημοσιεύονται ἕνα ἀνέκδοτο κείμενο τοῦ Olivier Clément γιὰ τὴν ἀληθινὴ ὠραιότητα, ἀγαπημένο θέμα τοῦ σπουδαίου αὐτοῦ θεολόγου καὶ στοχαστῆ. Ἀκολουθοῦν οἱ μελέτες τῶν Noël Ruffieux («Pour que l'icône s'efface devant la Présence») καὶ Jean Roberti («Mandyliion ou Camouliana?») γιὰ τὴν θεολογία καὶ τὴν ἱστορία τῆς εἰκόνας. Στὰ «Χρονικά» τοῦ περιοδικοῦ παρατίθενται οἱ εἰσηγήσεις τῆς ἐκδήλωσης γιὰ τὸν ἑορτασμό τῆς 60ῆς ἐπετείου ἀπὸ τὴν ἴδρυση τοῦ *Contacts*. Ὁ π. Boris Bobrinsky «τελευταῖος ἐπιζῶν τῆς πρώτης περιόδου τῆς ἱστορίας τοῦ *Contacts*» περιέγραψε τὴν περιπέτεια τῆς ἐπανίδρυσης τοῦ περιοδικοῦ τὸ 1959, ὅταν οἱ ἴδρυτές του ἀπευθύνθηκαν στὴ νεώτερη γενιὰ θεολόγων, ὅπως οἱ Olivier Clément, Élisabeth Behr-Sigel καὶ ὁ ἴδιος. Γύρω ἀπὸ τὴν ἐπιτροπὴ αὐτὴ διαμορφώθηκε ἡ Ὁρθόδοξη Ἀδελφότητα στὴ Γαλλία, ἡ ὁποία συνέβαλε στὴ δημιουργία τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Ὁρθοδόξων Ἐπισκόπων καὶ ἀργότερα στὴ Συνέλευση τῶν Ὁρθοδόξων Ἐπισκόπων τῆς Γαλλίας. Ἡ Olga Lossky-Laham, ἐκπροσωπώντας τὴν νεώτερη γενιὰ ἐπίσης, ἔκανε λόγο γιὰ τὴν ἐπὶ μισὸ αἰῶνα σχέση διαλόγου τοῦ *Contacts* μετὰ τὸν σύγχρονο κόσμο, ἐκδιπλώνοντας ἕνα γενικὸ πανόραμα τοῦ *Contacts* στὰ τελευταῖα πενήντα ἔτη. Διακόσια τεύχη, ὀκτακόσια κύρια ἄρθρα καὶ πολλὰ ἄλλα δευτερεύοντα κείμενα. Ἡ Olga Lossky-Laham ἱκνηλάτησε μέσα ἀπὸ τὶς σελίδες τοῦ λαμπροῦ αὐτοῦ περιοδικοῦ τὸν ἐκκλησιολογικὸ στοχασμὸ καὶ τὴν ἐλπίδα τῶν ὀρθοδόξων γιὰ ἐνότητα, καθὼς καὶ τὸν σημαντικὸ διάλογο τῆς Ὁρθοδοξίας μετὰ τὶς ἄλλες Ἐκκλησίες καὶ τὰ ρεύματα τοῦ σύγχρονου κόσμου. Τέλος, ὁ τωρινὸς ἀρχισυντάκτης τοῦ Michel Stavrou, ἔθεσε τοὺς ἄξονες καὶ τὶς προτεραιότητες τῆς συντακτικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ *Contacts* γιὰ τὸ μέλλον. Σὲ ἕνα πνεῦμα παράδοσης καὶ συνέχειας μετὰ τοὺς ἴδρυτές του, τὸ περιοδικὸ θὰ συνεχίσει νὰ προβάλλει τὴν μαρτυρία τῆς ὀρθοδοξίας μέσα στὴν πλοῦσια πολιτισμικὴ τῆς ποικιλία καὶ μέσα σὲ

μιά προοπτική πρόσληψης του πολιτισμοῦ στην περιοχή αὐτῆ τῆς Δύσης, ὅπου τὴν κάλεσε ὁ Θεὸς νὰ ζεῖ. Ὁ διάλογος μὲ τὸν σύγχρονο κόσμο εἶναι ἀνάγκη νὰ συνεχισθεῖ, ὅπως ἐπίσης καὶ μὲ τὶς ἄλλες Ὁμολογίες καὶ τὶς ἄλλες θρησκείες. Ὡστόσο, τίποτε δὲν θὰ εἶναι δυνατό, δίχως «ἓνα ἀνοιγμα πρὸς τὴν ἀνακαίνιση τοῦ Πνεύματος», ὥστε νὰ καταστεῖ δυνατὴ ἡ ὀρθόδοξη συμβολὴ στὴν νέα ἐποχὴ τοῦ χριστιανισμοῦ, ἐποχὴ ποὺ μόλις ξεκινᾷ, κατὰ τὸν π. Alexandre Men.

Δελτίο Βιβλικῶν Μελετῶν (Τόμος 25, Ἰούλιος - Δεκέμβριος 2007)

Μὲ τὸν καιρετισμὸ τοῦ Δημήτρη Πασσάκου ἐκ μέρους τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ ἰδρύματος «Ἄρτος Ζωῆς» πρὸς τὸν πρόσφατα ἀποβιώσαντα Σάββα Ἀγουρίδη, ἰδρυτὴ τοῦ *Δελτίου Βιβλικῶν Σπουδῶν*, τοῦ μοναδικοῦ βιβλικοῦ περιοδικοῦ στὴν Ἑλλάδα, ἀν ὅχι καὶ στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, ξεκινᾷ τὸ παρὸν τεῦχος. Τὸ ἀφιέρωμα τοῦ τεύχους «Δικαιοσύνη: Ἀπὸ τὴν Παλαιὰ στὴν Καινὴ Διαθήκη» προλογίζει ὁ καθηγητὴς Δημήτριος Καϊμάκης, ἐπισημαίνοντας ὅτι σὲ ὁλόκληρη τὴν *Π. Διαθήκη* ὁ ὅρος δικαιοσύνη εἶναι ὁ πλέον σπουδαῖος γιὰ νὰ δηλώσει τὶς σχέσεις τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν Θεὸ ἀλλὰ καὶ μὲ τοὺς συνανθρώπους καὶ ὁλόκληρο τὸ περιβάλλον του. Ἡ ἔννοια αὐτὴ μὲ ὅλη τὴν πολυπλοκότητά της πέρασε καὶ στὴ *Καινὴ Διαθήκη*. Τὴ σημασία τῆς δικαιοσύνης στὴν *Παλαιὰ* καὶ τὴν *Καινὴ Διαθήκη* προσεγγίζουν οἱ μελέτες τῶν Μαρία Παζάρσκη («Ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ στὴν Παλαιὰ Διαθήκη ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν Πατριαρχῶν μέχρι καὶ τὴ μεταιχμαλωσιακὴ προφητεία»), Ἰωάννη Μούρτζιου («Ἡ ἀνθρώπινη δικαιοσύνη»), Ἰωάννη Στεφούλη («Ἡ δικαιοσύνη στὴ μεσοδιαθηκικὴ καὶ τὴν πρόωμη ραββινικὴ γραμματεία»), Ἄννας Κόλτσιου-Νικίτα («Ἡ δικαιοσύνη στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ γραμματεία»), Ἀπὸ τὴ Δίκη τοῦ Ἡσιόδου στὴ σωκρατικὴ *δικαιοσύνη*»), Χαράλαμπου Ἀτματζίδη («Ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ ἀνθρώπος. Σκιαγράφηση ἑνὸς τρόπου σωτηρίας κατὰ τὴν παύλεια θεολογία») καὶ Μόσχου Γκουτζιούδη («Ἡ ἔννοια τῆς *δικαιοσύνης* στὸ *Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιο*. Ἀπὸ τὴ συμβατικὴ ἐφαρμογὴ τῆς στὴν ἀπαιτητικότερη ἐκδοχὴ τῆς»).

Ὁρθοδοξία (ἔτος ΙΓ', τεύχη Α'-Β', 2006)

Ἐξεδόθησαν πρόσφατα δύο τεύχη τῆς Ὁρθοδοξίας, τοῦ ἐπίσημου περιοδικοῦ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τὸ ὁποῖο ἐκδίδεται στὴ δευτέρῃ περιόδῳ του μὲ τὴν εὐθύνη καὶ φροντίδα τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἰδρύματος Πατερικῶν Μελετῶν στὴ Θεσσαλονίκη. Στὶς σελίδες τους περιλαμβάνονται κανονικὲς πράξεις, ἐκκλησιαστικὰ γεγονότα, χρονικὰ ἀπὸ ἐκλογές, ἐνθρονίσεις καὶ πατριαρχικὰ ταξίδια, συνοδικὰ κείμενα, πατριαρχικὲς ὁμιλίες, μνημόματα, γράμματα καὶ ἀνακοινωθέντα, θεολογικὲς μελέτες καὶ βιβλιοκρισίες. Στὸ τεῦχος Α' δημοσιεύεται κείμενο τοῦ Μητροπολίτου Ἡλιοπόλεως καὶ Θείρων γιὰ τὴν ἐπιδημιολογικὴ πανίδα, ἐπικήδειος προσφώνηση τοῦ Μητροπολίτου Αἰδουρίας Μιχαὴλ γιὰ τὸν ἀείμνηστο Θεόκλητο Μοναχὸ Διονυσιάτη καὶ τέλος, ἄρθρο τοῦ Μητροπολίτου Μοσχονησίων

Ἀποστόλου γιὰ τὴν σχέση Ἁγίας Γραφῆς καὶ Ἱερῶς Παραδόσεως. Στὸ τεῦχος Β' δημοσιεύονται δύο μελετήματα τοῦ Βασιλείου Σταυρίδου («Ἡ Φιλανθρωπία εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον» καὶ «Ἀπόστολος Χριστοδούλου, Βίος καὶ δύο ἀνέκδοτα κείμενά του») καί, τέλος, ἡ μελέτη τοῦ Κωνσταντίνου Σκουτέρη μὲ τίτλο «Theology of Expectation. Some Theological Comments on the Eschatology of the Nicene-Constantinopolitan Creed (381)».

Σ.Γ.

Proche-Orient Chretien, (τόμος 58, τεύχη 3-4, 2008)

Τὸ τριμηνιαῖο γαλλόφωνο περιοδικὸν *Proche-Orient Chrétien* ἀποτελεῖ ἕκδοσις τῶν Λευκῶν Πατέρων τῆς Ἁγίας Ῥωννῆς τῶν Ἱεροσολύμων καὶ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Ἁγίου Ἰωσήφ τῆς Βηρυτοῦ. Στὸ ἐν λόγω τεῦχος, καὶ πρὸ συγκεκριμένα στὴ στήλη «Texte Spirituel» (= πνευματικὸν κείμενον) φιλοξενεῖται ἡ ὁμιλία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Βαρθολομαίου στὴν 12ν γενικὴ συνέλευσις τῆς Συνόδου τῶν ρωμαιοκαθολικῶν ἐπισκόπων, μὲ θέμα «Contempler la parole de Dieu: La bauté des icônes et de la nature». Ἀκολουθοῦν στὴν ἐνότητα «Histoire et Tradition» (= Ἱστορία καὶ Παράδοσις) τὰ ἄρθρα τῶν Thomas Meier (*Pouvoir spirituel et pouvoir politique. L'interaction entre les empereurs romains et les synodes antiochiens aux IIIe et IVe siècles*) καὶ Sabino Chialà (*Abraham de Kashkar et ses Règles monastiques*), στὴν ἐνότητα *Témoignage et Service* (= Μαρτυρία καὶ Διακονία) τὰ ἄρθρα τῶν Jean Sleiman (*La coexistence islamo-chrétienne à l'épreuve de l'histoire et de la culture: le cas de l'Iraq*) καὶ Joseph Yacoub (*Le statut constitutionnel des chrétiens d'Iraq*), ἐνῶ στὶς ἐνότητες *Église en Dialogue* (= Ἡ Ἐκκλησία σὲ διάλογο) καὶ *Relations Interreligieuses* (= Διαθρησκειακὲς Σχέσεις) τὰ ἄρθρα τῶν Frans Bouwen (*The Goal of Our Ecumenical Dialogue: the Unity We Seek*) καὶ Rafiq Khoury (*Le Centre Al-Liqa fête ses 25 ans (1982-2007)*) ἀντίστοιχα. Ἀκολουθοῦν ἡ ἐνότητα τῶν Χρονικῶν (*Chroniques*), ποῦ διακρίνεται στὶς ὑποἐνότητες τῶν Χρονικῶν τῶν Ἐκκλησιῶν (*Chroniques des Églises*), τῶν Οἰκουμενικῶν Σχέσεων (*Relations Œcuméniques*) καὶ τῶν Χρονικῶν τῶν Κρατῶν (*Chroniques des Pays*), ἡ στήλη τῶν Βιβλιοκρισιῶν (*Bibliographie*) καί, τέλος, ὁ Πίνακας Περιεχομένων ὁλόκληρου τοῦ Τόμου 58 (2008).

Revue d'histoire ecclésiastique, (τόμος 104, τεῦχος 1, Ἰανουάριος-Μάρτιος 2009)

Τὸ περιοδικὸν *Revue d'histoire ecclésiastique* ἀποτελεῖ τριμηνιαία ἕκδοσις τοῦ Καθολικοῦ Πανεπιστημίου τῆς Λουβαίν (Βέλγιο). Στὸ πρῶτον τεῦχος τοῦ γιὰ τὸ ἔτος 2009 φιλοξενοῦνται οἱ μελέτες τῶν G. Benevich (*Maximus the Confessor's Polemics against Anti-Origenism. Epistulae 6 and 7 as a Context for the Ambigua ad Iohannem*), K.H. Theissen (*Nikolaus von Prüm. Ein rheinisch-moselländischer Kirchenrechtler des 15. Jahrhunderts, Professor in Köln und in Löwen, General-*

Offizial von Trier), B. Maes (La formation des clercs: la Faculté de Théologie de l'Université de Reims (1548-1793) et le Collège des Jésuites (1606-1764)), A. Delfosse (La correspondance jésuite: communication, union et mémoire. Les enjeux de la *Formula Scribendi*), S.-M. Morgain (Richelieu «Pasteur d'Âmes») και M. Brejon de Lavergnée (Sociabilités Catholiques. L'apport de l'analyse de réseaux à l'histoire religieuse). Περιλαμβάνονται επίσης μία αναφορά του J.-M. Auwers στις πρόσφατες εκδόσεις πατρολογικῶν κειμένων πού εἶδαν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητας, Βιβλιοκρισίες, Σύντομα Σημειώματα, Χρονικά, Βιβλιογραφικοὶ Κατάλογοι ἀνά θεματικὲς ἐνότητες καί, τέλος, Πίνακες Ὄνομάτων καὶ Πραγμάτων.

Orientalia Christiana Periodica, (τόμος 75, τεῦχος 1, Ἰανουάριος-Ἰούνιος 2009)

Τὸ ἑξαμηνιαῖο περιοδικὸ *Orientalia Christiana Periodica* ἀποτελεῖ ἕκδοση τοῦ Ποντιφικικοῦ Ἰνστιτούτου Ἀνατολικῶν Σπουδῶν (Ρώμη - Ἰταλία), πού ἐκδίδεται ἀνελλιπῶς ἀπὸ τὸ 1935 φιλοξενώντας ἄρθρα καὶ σύντομες μελέτες μὲ θέμα τὴν Χριστιανικὴ Ἀνατολή. Στὸ παρὸν τεῦχος δημοσιεύονται τὰ ἄρθρα τῶν Ernst Chr. Suttner (Die Gegner der Siebenbürger kirchlichen Union werden zur zweiten Siebenbürger rumänischen Kirche), Ugo Zanetti (Voici le temps de la bénédiction...”: Origine copte d'une hymne liturgique éthiopienne), Gabriele Winkler (On the Armenian Term *Ēḡmiacin* and Related Terminology), Vincenzo Ruggieri (Manufatti bronzei bizantini ad Antiochia di Pisida), Boghos Levon Zekiyan (Armenian Self-Perception between Ottomans and Safavids), Christelle Jullien (Christianiser le pouvoir: images de rois sassanides dans la tradition syro-orientale), Kristine Ruffatto (The Concept of Rest in the Greek *Acts of Thomas*) καὶ Ezio Albrile (La caverna dell'esilio. Momenti della religione iranica nel mondo arabico), καθὼς ἐπίσης καὶ τὰ σύντομα σημειώματα τῶν Sebastien Brock (New Fragments of Sahdona's Book of Perfection at St Catherine's Monastery, Mount Sinai) καὶ Ugo Criscuolo (Filosofia e scienza a Bisanzio dal 1204 al 1453), ἐνῶ τέλος παρατίθεται καὶ ἡ στήλη τῶν Βιβλιοκρισιῶν καὶ Βιβλιοπαρουσιάσεων.

Βασίλειος Τζέροπος, Δρ. Θ.

Estudio Agustiniano. Revista del' Estudio Teologico Agustiniano de Valladolid, (τόμος XLIV, τεῦχος 1 Ἰανουάριος-Ἀπρίλιος 2009)

Κυκλοφόρησε τὸ τεῦχος Ἰανουαρίου-Ἀπριλίου 2009 τοῦ ἰσπανόφωνου περιοδικοῦ γιὰ τὶς αὐγουστινιανὲς σπουδὲς «Estudio Agustiniano». Στὰ περιεχόμενα τοῦ περιοδικοῦ, τὸ ὁποῖο δημοσιεύει κυρίως κείμενα ἠθικῆς-πρακτικῆς θεολογίας, περιλαμβάνεται μελέτη τοῦ Luis Ángel Montes Peral, Διευθυντῆ τοῦ Θεολογικοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Βαλένθια, μὲ τίτλο «Μιλώντας σήμερα γιὰ τὸν Θεὸ καὶ ἐπιχειρηματολογώντας γι' αὐτό» (σσ. 5-33), ὅπου ἀναφέρεται στοὺς τρόπους μὲ τοὺς ὁποῖους ὁ πιστὸς μπορεῖ νὰ βιώνει τὴν παρουσία τοῦ Θεοῦ στὴν καθημερινότητά

του, παρουσία ή όποία γίνεται έμφανής σέ 6 διαφορετικές έκδηλώσεις: α. στην προσευχή, β. στην έσωτερική περιουλλογή, γ. στόν εὐαγγελικό λόγο, δ. στή συνάντηση μέ τούς άλλους, τούς άδελφούς καί κυρίως μέ τά θύματα καί τούς ταπεινμένους τοῦ κόσμου τούτου, ε. στά σημεῖα τῶν καιρῶν καί στ. στή μαρτυρία μας ένώπιον τῶν άλλων. Ὅλες οἱ παραπάνω έκδηλώσεις συνιστοῦν προ(σ)κλήσεις συμμετοχῆς στό μυστήριο τοῦ Θεοῦ. Ἀκολουθεῖ κείμενο τοῦ Luis Resines Lorente μέ τίτλο «Ἡ κατήχηση Ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ Κύριος» (σσ. 35-60), τό όποιο άσκει κριτική στό συγκεκριμένο κατηχητικό κείμενο τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, κρίνοντας τόν τρόπο παρουσίαισης τῶν θεμάτων, τήν εἰκονογράφηση σέ σχέση μέ τίς ανάγκες καί τά δεδομένα τῆς έποχῆς, τόν βιβλικό ύπομνηματισμό, γιά νά μπεῖ σταδιακά σέ προβληματισμούς σχετικά μέ τήν οὐσία τοῦ προβλήματος καί τήν μεθοδολογία τῆς σύγχρονης κατήχησης. Ὁ συγγραφέας καταλήγει στό συμπέρασμα ὅτι πρόκειται γιά μία άκόμα χαμένη εὐκαιρία, γιατί τό κείμενο δέν μπορεῖ νά προσφέρει κάτι καινούργιο στόν πιστό κόσμο τῆς Ἐκκλησίας. Τό έπόμενο κείμενο, δημοσιευμένο στά άγγλικά, εἶναι «Ἡ Ζωή καί τό έργο τοῦ Raimon Panikkar: ένας πρέσβυς τῆς κουλτούρας καί τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ἰνδίας» (σσ. 61-86) τοῦ Peter Pandimakil, ὅπου έξετάζεται ή προσφορὰ τοῦ Ραννίκαρ στή σύνθεση Ἀνατολῆς-Δύσης, μέ βάση τίς άπόψεις του γιά τόν κοσμοθεανδρισμό, τόν πλουραλισμό ὡς στάση ζωῆς καί τήν κοσμική έμπιστοσύνη ὡς οἰκουμενικό στόχο γιά τήν πληρότητα τοῦ βίου. Ἀκολουθεῖ έκτενές κείμενο τοῦ π. Joaquín García Sánchez πού αναφέρεται στή σημασία τῆς «Ἀμαζονίας ὡς πλούτου τοῦ Περοῦ» (σσ. 87-113), κείμενο πού περιγράφει μία κοινότητα ή όποία καθορίζεται έθνικά, πολιτισμικά, κοινωνικά καί ήθικά άπό τή σχέση της μέ τόν Ἀμαζόνιο, καί πῶς έπηρεάζεται άπό τήν ανάπτυξη καί τήν περιβαλλοντική καταστροφή. Τέλος, μία μαχητική μελέτη τοῦ Heliodoro Andrés μέ τίτλο «Ἐκπληκτος» (σσ. 115-130) παρουσιάζει προβλήματα μετάφρασης (άπό τά λατινικά) καί έρμηνείας στό «κανονικό δίκαιο» (έν. τῶν έκκλησιαστικῶν ταγμάτων κυρίως). Τό τεῦχος συμπληρώνουν οἱ βιβλιοπαρουσιάσεις (σσ. 131-177), οἱ όποῖες χωρισμένες σέ κατηγορίες (Ἁγία Γραφή, Θεολογία, Ἠθική-Ποιμαντική-Λειτουργική, Φιλοσοφία, Ἱστορία, Πνευματικότητα, Ἐκπαίδευση-Διάφορα) δίνουν στόν άναγνώστη μία συνοπτική παρουσίαση τῆς πρόσφατης θεολογικῆς βιβλιογραφίας, κυρίως τῆς ισπανόφωνης, κάτι βέβαια ιδιαίτερα χρήσιμο γιά τόν Ἕλληνα θεολόγο.

Scripta Theologica. Revista de la Facultad de Teología de la Universidad de Navarra, (τόμος XLI, τεῦχος 1, Ἰανουάριος-Ἀπρίλιος 2009)

Στό τελευταῖο τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ «*Scripta Theologica*», πού έκδίδει τό ισπανικό Πανεπιστήμιο τῆς Ναβάρα, συναντοῦμε μία σειρά άπό ένδιαφέρουσες συνεργασίες. Οἱ José M. Giménez-Amaya καί José I. Murillo, ὁ πρῶτος καθηγητής Ἱατρικῆς καί ὁ δεύτερος Φιλοσοφίας, συνυπογράφουν τό κείμενο μέ τίτλο «Νευροεπιστήμη καί έλευθερία. Μιά διεπιστημονική προσέγγιση» (σσ. 13-46). Ἀκολουθεῖ κείμενο τοῦ καθηγητῆ Juan Alonso μέ θέμα «Μεταστροφή καί νέος

ἄνθρωπος. Θεολογία τῆς μεταστροφῆς στὸν ἀπόστολο Παῦλο» (σσ. 47-84), στὸ ὁποῖο ἀναλύεται μὲ βάση τὴν παύλεια ἐμπειρία καὶ θεολογία πὼς ἡ ἔννοια τῆς μεταστροφῆς ἀποτελεῖ δομικὸ στοιχεῖο τῆς χριστιανικῆς ὑπαρξῆς, μὲ χαρακτηριστὰ ἐσχατολογικὸ, θυσιαστικὸ, ἐκκλησιαστικὸ καὶ ἠθικοπνευματικὸ. Στὸ κείμενό του μὲ τίτλο «Ὁ Χριστὸς ἀποκαλύπτει τὸν ἄνθρωπο στὸν αὐθεντικὸ ἄνθρωπο» (σσ. 85-111), ὁ Paul O' Gallagher ἀναλύει ἀνθρωπολογικὰ καὶ χριστολογικὰ τὴν φράση αὐτὴ ἀπὸ τὸ δογματικὸ κείμενο *Gaudium et spes* τῆς Β' Βατικανῆς Συνόδου (1965), μὲ ἱστορικὲς ἀναδρομὲς σὲ θεωρήσεις τῶν Schleiermacher, Troeltsch, Feuerbach, Barth καὶ Balthasar, καὶ ὑπὸ τὸ πρῶτο σχετικῆς παπικῆς ἐγκυκλίου τοῦ Ἰωάννη Παύλου Β' (1979). Ἡ ἐνότητα τῶν μελετημάτων κλείνει μὲ τὴν ἐργασία τοῦ Jose Maria Pardo μὲ τίτλο «Λογικὴ τοῦ ἀνοίγματος στὴ ζωὴ καὶ ἀντισύλληψη» (σσ. 113-141), ὅπου διερευνᾶται ἡ σημασία τῆς ἀνθρώπινης σεξουαλικότητας στὸ μεταίχμιο χριστιανικῆς πίστεως καὶ λογικῆς, μὲ ἀνάλυση τῆς σχετικῆς ἐπιχειρηματολογίας ποὺ ἀναπτύσσεται κί ἀπὸ τὶς δύο πλευρὲς. Στὴν ἐπόμενη ἐνότητα, μὲ τίτλο «Σημειώσεις» παρουσιάζονται: μιὰ εὐχαριστιακὴ-μυστηριακὴ προσέγγιση τῶν βιβλικῶν κειμένων στὴν μελέτη τοῦ Felix Maria Arocena («Λόγος καὶ εὐχαριστία», σσ. 145-156) καὶ ἡ ἔρευνα τοῦ Adolfo V. Ivorra γιὰ τὶς εὐχαριστιακὲς ἀναφορὲς στὸν χρόνον τοῦ Missale Hispano-Mozarabicum, ἐνὸς ἰσπανο-ρωμαϊκοῦ λειτουργικοῦ τυπικοῦ τῆς πρώτης χριστιανικῆς χιλιετίας («Οἱ ἀναφορὲς *De cotidiano* τοῦ *Missale Hispano-Mozarabicum*», σσ. 157-174). Ἀκολουθεῖ, στὴν ἐνότητα «Δελτία», κείμενο τοῦ Pablo M. Edo μὲ τίτλο «Παύλειες χρονολογίαι» (σσ. 177-198), ὅπου διαπιστώνεται ὅτι ἀφοῦ τὶς τελευταῖες δεκαετίες ἡ βιβλιογραφία ἐπικέντρωνε τὸ ἐνδιαφέρον της στὰ κείμενα ποὺ ἀναμφισβήτητα προέρχονταν ἀπὸ τὸν Παῦλο προκειμένου νὰ χρονολογήσουν τὴ ζωὴ καὶ τὴν πορεία του, σήμερον ὑπάρχει μιὰ ἐπιστροφή σ' ἓνα εἶδος συνδυαστικῆς μελέτης ὄλων τῶν κειμένων ποὺ συγκροτοῦν τὸν κανόνα τῆς Κ. Δ., ἀνεξαρτήτως ἀν ὁ συγγραφέας τους μας εἶναι γνωστὸς ἢ ὄχι. Τέλος, ἓνα κείμενο τοῦ Pablo Blanco ἐξετάζει τὸ θέμα «Λογικὴ, Ἰσλάμ καὶ Χριστιανισμός. Ἡ διαμάχη ποὺ προσέκυψε ἀπὸ τὸν Βενέδικτο XVI» (σσ. 199-225). Ἀκολουθοῦν ἑκτενεῖς βιβλιοκρισίες.

Δημήτρης Ἀγγελῆς, Δρ. Θ.

Irénikon, revue des Moines de Chevetogne, τχ. 1 (2009)

Τὸ γαλλόφωνο περιοδικὸ *Irénikon* ἐκδίδεται ἐδῶ καὶ πολλὲς δεκαετίες σὲ τριμηνιαία βάση ἀπὸ τὴ Μονὴ τῆς Chevetogne ποὺ ἀνήκει στὸ δομνικανὸ τάγμα καὶ ἐδρεῦει στὸ Βέλγιο. Φιλοξενεῖ μελέτες θεολογικοῦ ἐνδιαφέροντος ἐπιστημονικοῦ χαρακτήρα, ἐνῶ περιέχει πλούσιο ὕλικὸ γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὶς δράσεις ὄλων τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν ἀνά περιοχὴ, καθὼς καὶ τὴν πορεία τοῦ οἰκουμενικοῦ διαλόγου καὶ τῶν διαχριστιανικῶν σχέσεων.

Στὸ πρῶτο τεῦχος τοῦ τρέχοντος ἔτους περιέχονται δύο μόνο ἐκτενῆ μελετήματα. Στὸ πρῶτο κείμενο, τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖ ἀνακοίνωση τοῦ Olivier Delouis στὸ διεθνὲς οἰκουμενικὸ συμπόσιο σχετικὸ μὲ τὴν ὀρθόδοξη πνευματικότητα ποὺ διε-

ξάγεται κατ' ἔτος στό μοναστήρι τοῦ Bose τῆς Ἰταλίας, μέ τίτλο «L' higoumène comme père spirituel dans la tradition stoudite», ἐπιχειρεῖ νά ἐρευνήσει τίς σχετικές περὶ μοναχισμοῦ ἀπόψεις τοῦ ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Στουδίτη, γνωστοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πατέρα ἀπὸ τὸν ἀγῶνα κατὰ τὴν β' περίοδο τῆς Εἰκονομαχίας. Ἐξετάζοντας διάφορα ἔργα, ὅπως τὴν «Κατήχηση» τοῦ Στουδίτη ἢ ἄλλα ποὺ κυκλοφόρησαν μετὰ τὸ θάνατό του, καὶ τὰ ὁποῖα φέρουν ἔκδηλη τὴν ἐπίδραση τῆς σπουδατικῆς παράδοσης, ἐπιθυμεῖ νά ἀναδείξει τὴ σπουδαιότητα καὶ τὸ ρόλο τοῦ ἡγουμένου ὡς «πρώτου μεταξὺ ἴσων» στὰ ὄρια τοῦ μοναστηριοῦ, ὁ ὁποῖος στό πλαίσιο τῆς σπουδατικῆς παράδοσης ἐπιδιώκει νά μεταδώσει τοὺς καρποὺς τῆς πνευματικῆς ἀνάπτυξης στοὺς μαθητές-ἀδελφούς του. Ἐπίσης, τὸ κείμενο ἀναφέρεται στὴν οἰκείωση καὶ μετεξέλιξη τῆς σπουδατικῆς παράδοσης σὲ μεταγενέστερες μοναστικὲς μορφές, ὅπως λ.χ. τοῦ Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου, Ἀθανασίου τοῦ Ἀθωνίτη κ.ἄ.

Στὸ δεύτερο κείμενο μέ τίτλο «Comment témoigner du Christ dans un monde qui ne croit pas?» ὁ ἀρχιμανδριτὴς Job Getcha ἀσχολεῖται μέ τὸ ἰδιαίτερα κρίσιμο ζήτημα τῆς χριστιανικῆς μαρτυρίας στό πλαίσιο τοῦ σύγχρονου καὶ ραγδαία ἐκκοσμικευμένου κόσμου. Ἔτσι ρίχνει τὸ βάρος του πάνω σὲ τέσσερις ὄψεις τοῦ προβλήματος, α) στὴ δυναμικὴ τοῦ χριστιανικοῦ μηνύματος (τὸ κήρυγμα τοῦ Ἀναστάσιου), β) στὴν ἀδυναμία τῆς Ἐκκλησίας στὴν ἐκπλήρωση τῆς ἀποστολῆς της (καθὼς συχνὰ χρησιμοποιεῖ ἢ συμπεριφέρεται σύμφωνα μέ τὸ κοσμικὸ πνεῦμα, προτείνοντας στὴ θέση τοῦ εὐαγγελίου ἕναν ἀκόμη ἠθικὸ κώδικα), γ) ἐξετάζει ἐνδεχόμενες ἐπιλογὲς τῆς Ἐκκλησίας νά προωθήσει μέσα σ' αὐτὲς τίς συνθήκες τὸ μήνυμά της (σύμπτωση λόγων καὶ ἔργων τῶν ἀποστόλων τοῦ εὐαγγελίου, προσωπικὴ μετοχὴ στὴ ζωὴ τοῦ Θεοῦ, τὸ παράδειγμα τοῦ μοναχισμοῦ), δ) ἐστιάζοντας τέλος στὶς ἀδυναμίες καὶ στὰ προβλήματα τοῦ σύγχρονου κόσμου (ὕλισμός, σχετικισμός, ἀτομικισμός, ἡδονισμός κ.ἄ).

Τὸ ὑπόλοιπο μέρος τοῦ τεύχους περιλαμβάνει πλούσιο ὕλικὸ ἀπὸ τὰ δρώμενα στὶς διαχριστιανικὲς σχέσεις, στὶς διαφορὰς Ἐκκλησίες, βιβλιοπαρουσιάσεις κ.λπ.

The Greek Orthodox Theological Review (GOTR), τ. 50, τχ. 1-4 (2005).

Ὁ 50ὸς ὀγκώδης τόμος τοῦ περιοδικοῦ *The Greek Orthodox Theological Review* τῆς ἑλληνορθόδοξης Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Τιμίου Σταυροῦ στὴν Βοστώνη τῆς Ἀμερικῆς –ποὺ ἐκδίδεται μέ μιὰ χρονικὴ καθυστέρηση– περιλαμβάνει καὶ τὰ τέσσερα τεύχη τοῦ ἔτους 2005. Τὸ ἱστορικὸ αὐτὸ θεολογικὸ περιοδικό, ὑπὸ τὴν διεύθυνση τὴν τελευταία δεκαετία τοῦ π. Thomas FitzGerald, ἐκδίδεται ἐδῶ καὶ μισὸ αἰῶνα, παρουσιάζοντας τὴ φωνὴ τῆς ἑλληνορθόδοξης θεολογίας στὴν Ἀμερικὴ. Ὁ τόμος ἀπαρτίζεται ἀπὸ δύο μέρη. Στὸ πρῶτο περιέχονται ἐπιστημονικὲς μελέτες θεολογικοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ στό δεύτερο ὀμίλιες τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Βαρθολομαίου σὲ ποικίλες περιστάσεις.

Στὸ πρῶτο ἄρθρο μέ τίτλο «Personalist thought in Greece in the Twentieth century: a first tentative synthesis», ὁ Basilio Petra ἐπιχειρεῖ μιὰ καταρχὰς συνοπτικὴ, ἀλλὰ ἐπίσης κριτικὴ ἀποτίμηση τῆς προσωπολογικῆς σκέψης στό πλαίσιο

τῆς σύγχρονης ὀρθόδοξης θεολογίας στὴν Ἑλλάδα. Ὁ συγγραφέας, ὁ ὁποῖος εἶναι καλὸς γνώστης τῆς σύγχρονης ἑλλαδικῆς θεολογικῆς παραγωγῆς, ἀρχίζει μὲ τὸν Χ. Ἀνδρουτσο γιὰ νὰ καταλήξει μέσα ἀπὸ τὸ περιδιάβασμα πολλῶν προσώπων (λ.χ. Ἱ. Θεοδωρακόπουλος, Β. Τατάκης, κ.λπ.) στὴν ἀκμὴ τῆς προσωπολογικῆς ἢ περσοναλιστικῆς σκέψης, ὅπως προτιμᾷ ὁ ἴδιος, στοὺς κύριους ἐκπροσώπους τῆς θεολογικῆς γενιᾶς τοῦ '60 (Ζηζιούλας, Γιανναρᾶς κ.λπ.).

Στὴ συνέχεια ὁ Thomas Hopko στὸ κείμενό του μὲ τὸν τίτλο «Roman Presidency and Christian unity in our time», ξεκινώντας ἀπὸ μιὰ ἱστορικὴ θεώρηση τοῦ ζητήματος προχωρᾷ στὸ καθοριστικῆς σημασίας ἐρώτημα, πῶς ὀφείλουν ὅλοι οἱ χριστιανοὶ καὶ ὅπωςδήποτε οἱ ὀρθόδοξοι νὰ σταθοῦν ἔναντι τοῦ παπικοῦ πρωτείου στὴ σύγχρονη πραγματικότητα, προτείνοντας τί ὀφείλει νὰ πράξει ὁ Πάπας ὡς θεσμός, προκειμένου νὰ ὑπάρξει προοπτικὴ ἐνότητας τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου.

Στὸ ἐπόμενο ἄρθρο μὲ τίτλο «Faith formation in Byzantium» ὁ St. Harakas ἐπιδιώκει νὰ ἐξετάσει μὲ ἱστορικὴ μέθοδο τὸν τρόπο καὶ τὶς παραμέτρους πού ὀδηγήσαν στὴ διαμόρφωση καὶ ἐκπαίδευση τοῦ πιστοῦ λαοῦ μεταξὺ 4^{ου}-15^{ου} αἰώνα στὸ Βυζάντιο, ὀδηγώντας στὴ διαμόρφωση τοῦ ὀρθόδοξου κόσμου τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου καὶ ἐμφαίνοντας τὴ σπουδαιότητα τῆς ἐκκλησιαστικῆς Παράδοσης ὡς συνεκτικὸ ἄκρο τοῦ μακρόχρονης ἱστορικῆς πορείας τῆς Ὁρθοδοξίας.

Ὁ βιβλικὸς θεολόγος Th. Stylianopoulos στὸ ἄρθρο του «A gospel in the gospel of Judas?» ἀφορμᾶται ἀπὸ τὴν ἐπικαιρότητα τῆς ἐποχῆς κατὰ τὴν ὁποία γράφεται τὸ ἄρθρο, ἐπιχειρώντας νὰ ἐξετάσει τὸ ζήτημα τῆς θεολογικῆς ἀξίας τοῦ συγκεκριμένου παλαιοχριστιανικοῦ κειμένου ὡς «εὐαγγελίου».

Ὁ Nicholas Apostola στὸ ἄρθρο πού ἀκολουθεῖ μὲ τίτλο «How much unity? How much diversity?» ἐπιχειρεῖ νὰ προβληματισθεῖ πάνω στὸ ἀκανθῶδες ζήτημα τῆς ὑπάρξεως πολλαπλῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαιοδοσιῶν, ἐπὶ τῇ βάσει ἐθνικῶν καὶ πολιτιστικῶν προϋποθέσεων, στὸν ὀρθόδοξο κόσμο τῆς Β. Ἀμερικῆς, προτείνοντας ἐκκλησιολογικὰ πρότυπα σὲ ὅλα τὰ ἐπίπεδα (ἐνοριῶν κ.λπ.) πού θὰ βοηθοῦσαν στὴν ὑπέρβαση τῶν σχετικῶν δυσκολιῶν.

Ὁ Maximos Aghiorgoussis στὴ μελέτη του μὲ τίτλο «The unity of the Church: An orthodox point of view» ἐξετάζει μέσα ἀπὸ τὴν προοπτικὴ τοῦ ἐκκλησιολογικοῦ ἔργου τοῦ Μητροπολίτη Περγάμου Ἰωάννη Ζηζιούλα τὶς ἐπιμέρους διαστάσεις καὶ παραμέτρους (Εὐχαριστία, ἐπίσκοπος, σύνοδος, τοπικὴ Ἐκκλησία κ.λπ.), οἱ ὁποῖες ὀδηγοῦν στὴ διαμόρφωση καὶ κατανόηση τῆς ἐνότητας τῆς Ἐκκλησίας στὸ γενικότερο πλαίσιο τῆς ὀρθόδοξης θεολογίας.

Τὸ τελευταῖο κείμενο τοῦ τόμου ἀπὸ τὸν Jack Fairey μὲ τίτλο «Modern Orthodox Church history: A bibliography of works in western languages» προσφέρει ἕναν πολὺ χρήσιμο βιβλιογραφικὸ ὀδηγὸ πάνω σὲ γενικὰ ἀλλὰ καὶ ἐπιμέρους θέματα ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τοῦ ὀρθόδοξου κόσμου.

Ὁ τόμος ὁλοκληρώνεται μὲ βιβλιοκρισίες καὶ κείμενα-ὀμιλίες τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριάρχου.

Νίκος Ἀσπρούλης, M. Th.